

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤ' ΤΑΞΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Κεφάλαιο 1: Η εποχή των επαναστάσεων, μέσα 18ου- τέλη 19ου αιώνα (8 διδακτικές ώρες)

Διδακτικές ενότητες	Στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Πρωτογενείς ιστορικές έννοιες	Δευτερογενείς (δευτέρου επιπέδου) ιστορικές έννοιες	Ενδεικτικές δραστηριότητες / προτάσεις αξιολόγησης
Επισκόπηση ιστορικού πλαισίου	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοήσουν ότι ο όρος «επανάσταση» δηλώνει μια σημαντική αλλαγή και αποκτά διαφορετικά νοήματα ανάλογα με την περίπτωση. ● Να συνθέσουν μία αδρή εικόνα, αναφορικά με τις αλληπάληλες επαναστάσεις της περιόδου. ● Να κατανοήσουν ότι το επαναστατικό φαινόμενο: α) υπερβαίνει κατά πολύ τα εκάστοτε κρατικά σύνορα, β) διαχέεται κατά κύματα, γ) εκφράζει διεκδικήσεις ριζικής αλλαγής, δ) συσπειρώνει ή θέτει αντιμέτωπες διαφορετικές κοινωνικές τάξεις και πολιτικές ιδεολογίες. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Επανάσταση ● Αντίδραση / αντεπανάσταση ● Διαφωτισμός ● Αμερικανική Επανάσταση ● Γαλλική Επανάσταση ● Βιομηχανική Επανάσταση ● Παλινόρθωση 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ιστορική σημασία και σημαντικότητα ● Πολυπρισματικότητα ● Αλλαγή - συνέχεια ● Ιστορική αιτιότητα ● Διαφορά - ομοιότητα ● Χρόνος-χώρος 	<ul style="list-style-type: none"> ● Σύντομη συζήτηση με τους μαθητές και τις μαθήτριες για το τι περιμένουν να μάθουν έχοντας διαβάσει τον τίτλο του κεφαλαίου. Καταιγισμός ιδεών για να αναδυθούν οι προϋπάρχουσες γνώσεις τους σχετικά με τις «επανάστασεις». ● Συζήτηση για τη σημαντικότητα που δηλώνει ο όρος «επανάσταση» και διερεύνηση του νοήματος του ίδιου όρου σε συνάρτηση με ποικίλους τομείς (πολιτικό, κοινωνικό, δημογραφικό, οικονομικό, πνευματικό-επιστημονικό, τεχνολογικό) του ιστορικού γίνεσθαι. ● Αξιοποίηση χρονοχάρτη με τις κύριες επαναστάσεις και αντεπανάστασεις της περιόδου (Διαφωτισμός, Αμερικανική, Γαλλική και Βιομηχανική Επανάσταση, Παλινόρθωση), ώστε να καταδειχθεί η χρονική και γεωγραφική (διεθνής) εμβέλεια των επαναστατικών εξελίξεων. Συμπληρωματικά, έμφαση στη διάσταση του χρόνου μπορεί να δοθεί με την κατασκευή μιας χρονογραμμής επαναστάσεων.
Διαφωτισμός	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εντοπίσουν το χώρο και το χρόνο, τους κύριους εκπροσώπους του Διαφωτισμού και τις βασικές ιδέες τους. ● Να συζητήσουν και να επιχειρηματολογήσουν για τη σημαντικότητα και την επικαιρότητα του πνευματικού κινήματος του 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ορθός λόγος ● Πρόοδος ● Φυσικά δικαιώματα ● Ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες 	<ul style="list-style-type: none"> ● Χρόνος-χώρος ● Ιστορική σημαντικότητα ● Ιστορική αιτιότητα ● Συνέχεια - αλλαγή 	<ul style="list-style-type: none"> ● Προσπάθεια σύνταξης ενός περιεκτικού ορισμού της έννοιας «Διαφωτισμός». ● Επεξεργασία γραπτών πηγών (αποσπασμάτων σε μετάφραση) που εκφράζουν βασικές θέσεις και αξίες των εκπροσώπων του Διαφωτισμού κατά τομέα: στη φιλοσοφία (Καντ), την πολιτική, την οικονομία, τη θρησκεία, την εκπαίδευση κ.ο.κ. Δημιουργία πίνακα με τα παραπάνω στοιχεία, π.χ., Ντιντερό - φιλοσοφία - διάδοση γνώσης - Εγκυκλοπαίδεια. Συζήτηση για την επικαιρότητα των αξιών του Διαφωτισμού, βασισμένη

	<p>Διαφωτισμού.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να επισημάνουν τις κοινωνικές ομάδες που υποστήριξαν τις διεκδικήσεις του Διαφωτισμού κατά του Παλαιού Καθεστώτος και να αναζητήσουν τους λόγους αυτής της υποστήριξης. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Κοινωνικό συμβόλαιο ● Γενική βούληση ● Διάκριση εξουσιών ● Ανεξιθρησκία ● Κοινωνικές τάξεις 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ομοιότητα – διαφορά 	<p>στο ερώτημα ποιες από αυτές επιβιώνουν σήμερα, αν και πώς επηρεάζουν τη σύγχρονη ζωή.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Με βάση τα παραπάνω να κατασκευαστεί ένας δεύτερος πίνακας με εστίαση, ειδικότερα, στα ειδοποιά γνωρίσματα του φιλελευθερισμού της εποχής. ● Κατασκευή διαγράμματος, σε μορφή πυραμίδας, για την αποτύπωση, σε αδρές γραμμές, των κοινωνικών στρωμάτων στην Ευρώπη της εποχής και προσδιορισμός εκείνων που υποστήριξαν το Διαφωτισμό. Οι μαθητές μπορούν να αξιοποιήσουν ως πηγή γελοιογραφίες της εποχής που απεικονίζουν την ταξική ιεραρχία πριν από τη Γαλλική Επανάσταση. Συζήτηση για την κοινωνική προέλευση και θέση των εκπροσώπων του Διαφωτισμού. ● Επεξεργασία γραπτών πηγών (αποσπασμάτων σε μετάφραση) που εκφράζουν σαφείς επιρροές του Διαφωτισμού είτε σε επαναστατικά κείμενα της εποχής είτε σε μεταγενέστερα, π.χ., στη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας των ΗΠΑ (1776), στη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη (1792), σε κείμενα του Νεοελληνικού Διαφωτισμού κ.ο.κ. Εντοπισμός κοινών (φιλελεύθερων) ιδεών και αξιών. ● Δημιουργία συλλογής εικόνων με τις σημαντικότερες επιστημονικές ανακαλύψεις του 18ου αιώνα. Οι μαθητές-τριες συντάσσουν συνοδευτικές λεζάντες με τις οποίες αιτιολογούν γιατί είναι σημαντικές και γιατί συνδέονται με το πνεύμα του Διαφωτισμού.
<p>Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να διερευνήσουν το νόημα του Νεοελληνικού Διαφωτισμού και να συζητήσουν για τα αίτια εκδήλωσής του εντοπίζοντας τους χώρους προέλευσης και τις ιδιότητες των βασικών εκπροσώπων του. ● Να επισημάνουν τις βασικές ιδέες των κύριων εκπροσώπων του Νεοελληνικού Διαφωτισμού και να τις συσχετίσουν, εντοπίζοντας ομοιότητες ή διαφορές, αφενός, με τον Ευρωπαϊκό Διαφωτισμό που προηγήθηκε, αφετέρου, με την Ελληνική Επανάσταση που ακολούθησε. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Νεοελληνικός Διαφωτισμός ● Λόγιοι/Διανοούμενοι ● Ελληνικές παροικίες 	<ul style="list-style-type: none"> ● Χρόνος-χώρος ● Ιστορική αιτιότητα ● Ομοιότητα - διαφορά ● Ιστορική πηγή ● Πολυπρισματικότητα 	<ul style="list-style-type: none"> ● Επεξεργασία κειμενικών και εικονιστικών πηγών, κατά προτίμηση πρωτογενών, π.χ., εφημερίδων και περιοδικών της εποχής (εξωφύλλων), λαϊκών αναπαραστάσεων κ.ά., που αφορούν τον Νεοελληνικό Διαφωτισμό και απηχούν είτε τις ιδέες του είτε τις εντυπώσεις που δημιούργησε σε σύγχρονους και μεταγενέστερους. Κατηγοριοποίηση των ιστορικών πηγών σε είδη και οργάνωση ψηφιακής παρουσίασής τους. ● Με βάση τα παραπάνω κατασκευή δίστηλου πίνακα για τη συσχέτιση των αιτημάτων του Νεοελληνικού Διαφωτισμού με βασικές θέσεις του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού. ● Δραματοποιημένη αναπαράσταση στην τάξη του πίνακα του PetervonHess με τον Ρήγα να τραγουδάει τον <i>Θούριο</i> και ακρόαση του μελοποιημένου <i>Θούριου</i>. Συζήτηση για τους στίχους του, ώστε να εντοπιστούν ιδέες του Νεοελληνικού Διαφωτισμού.

	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εντοπίσουν και να ερμηνεύσουν τις αρνητικές αντιδράσεις ορισμένων κύκλων απέναντι στο πνευματικό κίνημα του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. ● Να συνδέσουν το Νεοελληνικό Διαφωτισμό με οικονομικές και κοινωνικές διεργασίες που χαρακτηρίζουν κατά την περίοδο αυτή τους Έλληνες υπό οθωμανική κυριαρχία. 			<ul style="list-style-type: none"> ● Συντάσσουν μια σύντομη βιογραφία και διερευνούν την εργογραφία του Ρήγα, εστιάζοντας περισσότερο στη <i>Χάρτα</i> του. Αντίστοιχα για τον Αδαμάντιο Κοραή εστιάζοντας στις ιδέες του για την παιδεία. ● Παιχνίδι ρόλων: αγώνας επιχειρηματολογίας ανάμεσα σε δύο έλληνες λόγιους της εποχής για τη χρήση της νέας ή της αρχαίας ελληνικής γλώσσας ή, εναλλακτικά, για την εισαγωγή της διδασκαλίας των φυσικών επιστημών στην εκπαίδευση των νέων.
Γαλλική Επανάσταση	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναζητήσουν ποιες κοινωνικές τάξεις και στρώματα στράφηκαν εναντίον ποιων στη Γαλλία του 1789. Να εντοπίσουν τους λόγους για τους οποίους έγινε αυτό. ● Να αναζητήσουν ποιες είναι οι ιδέες που διέπουν τη Γαλλική Επανάσταση και να είναι σε θέση να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα κάθε ιδιαίτερης φάσης της. ● Να συσχετίσουν τις ιδέες και τις αξίες των γάλλων επαναστατών με τις ιδέες και τις αξίες του Διαφωτισμού και της Αμερικανικής Επανάστασης. ● Να διερευνήσουν τις αιτίες του αρχικού θριάμβου του Ναπολέοντα, αλλά και τις αιτίες της τελικής ήττας του τελευταίου από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις που συνασπίστηκαν εναντίον του. ● Να διακρίνουν, να συζητήσουν και να ερμηνεύσουν την έμφυλη διάσταση της Γαλλικής Επανάστασης. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Τρίτη Τάξη ● Εθνοσυνέλευση ● «Ελευθερία, ισότητα, αδελφότητα» ● Διαχωρισμός Εκκλησίας και κράτους ● Αβράκωτοι ● Ιακωβίνοι ● Μαζική επιστράτευση ● Τρομοκρατία ● Παλινόρθωση 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ιστορική αιτιότητα ● Ομοιότητα - διαφορά ● Ιστορική οπτική ● Ιστορική σημαντικότητα 	<ul style="list-style-type: none"> ● Στο πλαίσιο ομάδων εργασίας οι μαθητές-τριες αποκωδικοποιούν εικαστικές πηγές ή σύμβολα, π.χ., το φρυγικό σκούφο (σε εικονιστική μορφή όλα), και επεξεργάζονται γραπτές πηγές (σε μετάφραση), που αφορούν στη Γαλλική Επανάσταση και διευκολύνουν την ανάδειξη των κατεχοχόν χαρακτηριστικών της: μαζική, ριζοσπαστική, προπάντων πολιτική, σημείο αναφοράς για μεταγενέστερες επαναστάσεις και κινήματα. Γίνεται προσπάθεια να κατανοηθεί η οπτική του δημιουργού κάθε πηγής (υπέρ ή κατά της Επανάστασης). Με βάση τα στοιχεία που προκύπτουν από τη διαδικασία που προηγήθηκε, οι μαθητικές ομάδες καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους και τις παρουσιάζουν στην ολομέλεια της τάξης τους. ● Οι μαθητές/-τριες συντάσσουν περιληπτικά τη βιογραφία βασικών πρωταγωνιστών της Γαλλικής Επανάστασης, περιλαμβάνοντας σημαντικούς σταθμούς στη ζωή τους και τις κύριες ιδέες τους. Συζητούν για τα αίτια των αντιθέσεών τους, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον τους στο ζήτημα της χρήσης βίας εναντίον των αντιπάλων. ● Κατασκευή διαγράμματος που αποτυπώνει την κοινωνική διαστρωμάτωση στη Γαλλία του 1789, με στόχο τη διερεύνηση της κοινωνικής αντιπαλότητας. ● Συγκριτική εξέταση γραπτών πηγών (αποσπασμάτων σε μετάφραση) που αφορούν σε θέσεις των Διαφωτιστών και στις Διακηρύξεις της Αμερικανικής και της Γαλλικής Επανάστασης, προκειμένου να εντοπιστούν ομοιότητες και διαφορές, ενδεχομένως και με τη χρήση ειδικού

	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναζητήσουν τους λόγους για τους οποίους η Γαλλική Επανάσταση θεωρείται σημαντική μέχρι σήμερα. 			<p>διαγράμματος επικαλυπτόμενων κύκλων (Venn).</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Με βάση αποσπάσματα δευτερογενών ιστορικών πηγών, συζήτηση για τη συμβολή της μαζικής επιστράτευσης, της χρήσης του πυροβολικού και των στρατηγικών ικανοτήτων του Ναπολέοντα στις στρατιωτικές επιτυχίες της Γαλλικής Επανάστασης. ● Εντοπισμός, σε χάρτες, των εκστρατειών του Ναπολέοντα και καταγραφή, σε πίνακα, των διαδοχικών ευρωπαϊκών συνασπισμών εναντίον του. ● Διαβάζουν σε μετάφραση τη <i>Διακήρυξη των δικαιωμάτων της γυναίκας και της πολίτισσας</i> (1791, Ολυμπία ντε Γκουζ), συζητούν και αιτιολογούν γιατί το κείμενο θεωρείται πρωτοποριακό για την εποχή του. Η δραστηριότητα μπορεί να επεκταθεί σε σχέδιο εργασίας με την αξιοποίηση επιπλέον πηγών, π.χ., σκίτσων της εποχής, και θέμα τη διεκδίκηση δικαιωμάτων από τις γυναίκες κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης. ● Οι μαθητές-τριες βρίσκουν στο διαδίκτυο τη <i>Μασσαλιώτιδα</i>, τον εθνικό ύμνο της Γαλλίας. Τον ακούνε, διαβάζουν σε μετάφραση τους στίχους του και εντοπίζουν σε αυτούς λέξεις που παραπέμπουν στη Γαλλική Επανάσταση και στις κομβικές ιδέες-αξίες της. Όσοι-όσες έχουν έμπνευση και ικανότητες μπορούν, με τη <i>Μασσαλιώτιδα</i> ως ακροστιχίδα, να συνθέσουν ένα ποίημα με ό,τι τους ενέπνευσε από τη Γαλλική επανάσταση.
Βιομηχανική Επανάσταση	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναζητήσουν, να εντοπίσουν και να παρουσιάσουν την αφετηρία, το χρονικό πλαίσιο, τις φάσεις και τη γεωγραφική διασπορά της Βιομηχανικής Επανάστασης. ● Να αιτιολογήσουν τη σημαντικότητα της Βιομηχανικής Επανάστασης διερευνώντας τις συνέπειές της σε διαφορετικούς τομείς του κοινωνικού σχηματισμού: οικονομία, σχέση οικιστικού- φυσικού περιβάλλοντος, εργασία, κοινωνικές τάξεις, οικογένεια, δημόσια υγεία, μεταφορές και συγκοινωνίες, πολιτική εξουσία, πολιτισμό και διανοήση. ● Να διακρίνουν τις συνέπειες της 	<ul style="list-style-type: none"> ● Εκμηχάνιση παραγωγής ● Αύξηση παραγωγικότητας ● 1η Βιομηχανική Επανάσταση ● 2η Βιομηχανική Επανάσταση ● Επενδύσεις ● Κεφάλαια ● Αγορές 	<ul style="list-style-type: none"> ● Χρόνος-χώρος ● Ιστορική σημαντικότητα ● Ιστορική αιτιότητα ● Ηθικές διαστάσεις ● Πολυπρισματικότητα ● Ενσυναίσθηση 	<ul style="list-style-type: none"> ● Επεξεργασία ενός περιεκτικού ορισμού της Βιομηχανικής Επανάστασης. ● Αξιοποίηση χρονοχάρτη για να φανεί πότε, από πού ξεκίνησε και σε ποιες χώρες της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής διαδόθηκε η Βιομηχανική Επανάσταση. ● Σύνταξη και σχολιασμός δίστηλου πίνακα αναφορικά με τη δομική αντινομία της «προόδου»: αφενός, το δημιουργικό-απελευθερωτικό στοιχείο, αφετέρου, το καταστροφικό. ● Διερεύνηση των συναισθημάτων και των δυνατοτήτων αντίδρασης εκείνων που είδαν τα επαγγέλματά τους να καταστρέφονται από τον ανταγωνισμό της μηχανοποιημένης παραγωγής. Δραματοποίηση: υπόδυση από μαθητές-τριες διαφορετικών επαγγελματιών οι οποίοι βίωσαν τον ανταγωνισμό της μηχανοποιημένης παραγωγής. Εναλλακτικά: σύνταξη υποθετικής επιστολής που απευθύνεται σε συγγενείς ή σύνταξη ημερολογίου με σκέψεις, συναισθήματα και προσδοκίες επαγγελματιών της εποχής.

	<p>Βιομηχανικής Επανάστασης σε θετικές (για ποιους;) και αρνητικές (για ποιους;).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Αστικοποίηση • Ακτήμονες εργάτες / προλετάριοι • Λουδίτες • Παιδική εργασία • Επανάσταση σε μεταφορές και συγκοινωνίες 		<ul style="list-style-type: none"> • Προβληματισμός για τους λουδίτες και το λουδισμό. Σύνταξη υποθετικής διακήρυξης: Ένας λουδίτης απευθύνεται σε υφαντουργούς, κτίστες ή τεχνίτες που απειλούνται με χρεωκοπία εξαιτίας της εκμηχάνισης της παραγωγής. Τους καλεί να οργανώσουν μία επιχείρηση καταστροφής των νέων μηχανημάτων και αιτιολογεί την πρότασή του. Σε απάντηση αυτής της υποθετικής διακήρυξης μπορεί να ζητηθεί, από άλλη ομάδα μαθητών-τριών, να συντάξουν μία θετική ή μία αρνητική απάντηση και να αιτιολογήσουν την «απόφασή» τους. • Σύνθεση ιστορικού κειμένου που θα αξιοποιεί εικονιστικές και λογοτεχνικές πηγές (αποσπάσματα σε μετάφραση), κατά προτίμηση πρωτογενείς, που αφορούν ποικίλες όψεις της Βιομηχανικής Επανάστασης. Έμφαση στο θέμα της παιδικής εργασίας, της κοινωνικής παθογένειας (π.χ., αλκοολισμός), της δημόσιας υγείας (αύξηση νοσηρότητας και θνησιμότητας) και της ρύπανσης του περιβάλλοντος. • Κατασκευή σχεδιαγράμματος (ή εννοιολογικού χάρτη ή θεματικού ιστού) που αναπαριστά (οπτικοποιεί) τις συνέπειες της Βιομηχανικής Επανάστασης και τις συσχετίζει με κοινωνικές ομάδες που ωφελούνται από αυτές ή, αντίστροφα, θίγονται. Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να συνδεθεί με τον δίσητλο πίνακα παραπάνω.
<p>Η εμφάνιση της βιομηχανίας, η εγκατάλειψη της υπαίθρου και η δημιουργία βιομηχανικών πόλεων</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να επισημάνουν τους παράγοντες που, συνδυαστικά, ευνόησαν την εμφάνιση της Βιομηχανικής Επανάστασης στην Αγγλία κατά τη δεκαετία του 1780. • Να κατανοήσουν τα αίτια της μετανάστευσης των αγροτών στις βιομηχανικές πόλεις (θεσμός της ατομικής ιδιοκτησίας, ραγδαία επένδυση κεφαλαίων στη βιομηχανία, περιφράξεις κοινοτικών γαιών στην ύπαιθρο). • Να αντιληφθούν, συζητώντας για τις περιφράξεις κοινοτικών γαιών, τη διαφορά μεταξύ, αφενός, κοινοτικού ή συλλογικού, αφετέρου, ατομικού αγαθού. • Να επισημάνουν και να παρουσιάσουν 	<ul style="list-style-type: none"> • Κοινοτικές γαίες • Περιφράξεις • Καπιταλισμός • Ατομική ιδιοκτησία • Μισθωτή εργασία • Αστικοποίηση • Εργατικό δυναμικό <ul style="list-style-type: none"> • Εσωτερική ή μετανάστευση • Εξωτερική 	<ul style="list-style-type: none"> • Ιστορική αιτιότητα • Ηθικές διαστάσεις • Ιστορική οπτική • Πολυπρισματικότητα 	<ul style="list-style-type: none"> • Θεματική κατηγοριοποίηση των αιτιών (οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, ιδεολογικών) της Βιομηχανικής Επανάστασης και ιεράρχησή τους. Οι μαθητές-τριες ερμηνεύουν και αιτιολογούν τις επιλογές τους. • Αξιοποίηση φύλλου εργασίας με εικονιστικές πηγές (έργα ζωγραφικής ή χαρακτικής) που αφορούν βιομηχανικές πόλεις της εποχής, όπως το Μάντσεστερ, το Λάνκαστερ, το Σέφιλντ, το Σικάγο κ.ά. Ζητείται ο σχολιασμός των απάνθρωπων όψεών τους. Το φύλλο εργασίας μπορεί να περιέχει και συναφείς λογοτεχνικές πηγές (αποσπάσματα σε μετάφραση) ή παραπομπές σε ιστορικά ντοκιμαντέρ. • Συζήτηση για τις συνέπειες που θα προκύψουν σε βάρος μιας ανθρώπινης κοινότητας, π.χ., γεωργών ή κτηνοτρόφων ή/και κυνηγών, εάν περιοριστούν οι κοινόχρηστοι βοσκότοποι ή η πρόσβαση σε κοινόχρηστες πηγές νερού ή σε κοινόχρηστα δάση, εξ αιτίας ατομικών περιφράξεων. Υποστήριξη της συζήτησης με σχεδιάγραμμα ή σχεδιαγράμματα στον πίνακα. • Σύνταξη μιας υποθετικής επιστολής: ένας πρώην αγρότης έχει εγκατασταθεί σε μία αγγλική βιομηχανική πόλη, για να εργαστεί εκεί, και

	<p>ορισμένα από τα κατεξοχήν χαρακτηριστικά των βιομηχανικών πόλεων (οι οποίες αποτελούσαν ένα από τα πλέον εντυπωσιακά γνωρίσματα της νέας εποχής). Ειδικότερα, να γνωρίσουν και να αξιολογήσουν τις διαφορετικές συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων στις πόλεις αυτές με βάση την κοινωνική τους τάξη.</p>	<p>ή μετανάστευση</p>		<p>πληροφορεί τους στενούς συγγενείς του στην ύπαιθρο για τη νέα ζωή του. Κάνει συγκρίσεις και θυμάται τους λόγους που τον οδήγησαν στη μετανάστευση.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Κατασκευή εικονικών πόλεων της βιομηχανικής εποχής με τη βοήθεια ειδικών προγραμμάτων των ΤΠΕ. Εναλλακτικά, σχεδιασμός ή ζωγραφική όψεων βιομηχανικών πόλεων με βάση μικρογραφίες, εικαστικά έργα ή φωτογραφίες της εποχής. ● Αξιοποίηση της θεματικής ενότητας «Άνθρωποι σε κίνηση» της εκπαιδευτικής ιστοσελίδας του Συμβουλίου της Ευρώπης «Κοινές ιστορίες για μια Ευρώπη χωρίς διαχωριστικές γραμμές», η οποία αναφέρεται στις επιπτώσεις που είχε η Βιομηχανική Επανάσταση στις ζωές των ανθρώπων. Ειδικότερα, παρακολούθηση των δραματοποιημένων αφηγήσεων ανθρώπων που αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν και σύνθεση ανάλογων αυτοβιογραφικών κειμένων από τους μαθητές/τριες http://www.he.duth.gr/sharedhistories/index.php/contents/the-impact-of-the-industrial-revolution/demographic-and-social-change/people-on-the-move
<p>Εργάτες και αστοί</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να διακρίνουν τις εσωτερικές διαφοροποιήσεις, αλλά και να εντοπίσουν τα κοινά χαρακτηριστικά, τα προβλήματα και τους τρόπους αντίδρασης των εργατών (σε επίπεδο πολιτικής και κουλτούρας) κατά τη διάρκεια της 1ης Βιομηχανικής Επανάστασης. ● Να διακρίνουν τις εσωτερικές ταξικές διαφοροποιήσεις, αλλά και να εντοπίσουν τις κοινές αξίες και επιδιώξεις των αστών της εποχής. ● Να αντιληφθούν τη συμπληρωματική, αλλά και ανταγωνιστική, ταυτόχρονα, σχέση των αστών και των εργατών, αφενός μεταξύ τους, αφετέρου με τους αγρότες και τους αριστοκράτες - μεγαλογαιοκτήμονες της εποχής. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Εργάτες-τριες ● Εργοστασιακή πειθαρχία ● Υπεραξία ● Εργατικό κίνημα ● Συνδικαλισμός ● Αστική οικογένεια ● 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ιστορική οπτική ● Πολυπρισματικότητα ● Ιστορική αιτιότητα ● Ιστορική ενσυναίσθηση 	<ul style="list-style-type: none"> ● Αναζήτηση, εύρεση και ακρόαση τραγουδιών για την εργατική τάξη και εντοπισμός στους στίχους τους εκείνων ειδικά τους λέξεων που αφορούν τον κόσμο της χειρωνακτικής - μισθωτής εργασίας, τις διαχρονικές πρακτικές, συνήθειες και αξίες των εργατών, τη σημασία του εργοστασιακού χρόνου, τους τρόπους μέτρησής του, το αίσθημα καταπίεσης, το αντιστασιακό ήθος, την αλληλεγγύη, το διεθνισμό και τη βούληση χειραφέτησης της εργατικής τάξης. Συζήτηση για την επικαιρότητά τους, αλλά και αποκλεισμός, με τον κατάλληλο εκπαιδευτικό χειρισμό, των αναχρονιστικών ταυτίσεων. ● Επεξεργασία εικονιστικών πηγών (λιθογραφιών, ξυλογραφιών, αφισών, σκίτσων, χαρακτικών, έργων ζωγραφικής, γελιογραφιών κ.ά.) και λογοτεχνικών αποσπασμάτων (σε μετάφραση), κατά προτίμηση της εξεταζόμενης εποχής, που αφορούν τις καθημερινές συνθήκες διαβίωσης (κατοικία, ενδυμασία, ψυχαγωγία) και εργασίας, τις πεποιθήσεις, τις επιδιώξεις, τις διεκδικήσεις και τις αξίες, αφενός, των εργατών-τριών, αφετέρου, των αστών. Παραδείγματα, αφενός, οι ζωγραφικοί πίνακες του Γκυστάβ Κουρμπέ, <i>Εργάτες που σπάζουν πέτρες</i> (1849), του Ονορέ Ντωμιέ, <i>Η πλύστρα</i> (1861) και του Φρέντερικ Λεόν <i>Οι τρεις ηλικίες του εργάτη</i> (1896), αφετέρου, του Φρεντερικ Μπαζιλ, <i>Οικογενειακή συγκέντρωση</i>

				<p>(1867) και του Ωγκύστ Ρενουάρ, <i>Ο χορός στο Μπουζβάλ</i> (1883) και <i>Επίσημο γεύμα σε ποταμόπλοιο</i> (1881).</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Αντιπαράθεση με επιχειρήματα ενός εργάτη και ενός αστού εργοδότη της εποχής: ο πρώτος θεωρεί αναγκαία την αύξηση του ημερομισθίου του, ο άλλος όχι. Τα επιχειρήματα κάθε πλευράς μπορούν να γραφούν αντιστικτικά, σε ένα δίστηλο πίνακα, αφού προηγουμένως ληφθεί υπόψη το εισόδημά τους συγκριτικά, καθώς και οι δαπάνες μιας εργατικής και μιας αστικής οικογένειας. ● Σύνταξη ενός υποθετικού άρθρου σε εφημερίδα της εποχής από έναν αστό επιχειρηματία, βιομήχανο ίσως, ο οποίος υποστηρίζει την κατάργηση κάθε δασμού στα εισαγόμενα σιτηρά, προκειμένου να μειωθεί το κόστος του ψωμιού. ● Αναζήτηση πληροφοριών για το είδος και την ποσότητα των τροφίμων που κατανάλωνε μια οικογένεια εργατών στη Δυτική Ευρώπη από τα μέσα του 19ου έως την αρχή του 20ού αιώνα. Προσπάθεια αποτύπωσης των πληροφοριών σε διάγραμμα.
<p>Οι επιστημονικές εφευρέσεις και ανακαλύψεις, ο σιδηρόδρομος</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εντοπίσουν και να παρουσιάσουν τις σημαντικότερες εφευρέσεις των δύο φάσεων της Βιομηχανικής Επανάστασης. ● Να αναλύσουν τις συνέπειες των παραπάνω εφευρέσεων ως προς τη διαμόρφωση των καθημερινών συνθηκών διαβίωσης των ανθρώπων της εποχής (πλούσιων και φτωχών, ανδρών και γυναικών, εκβιομηχανισμένων και μη-εκβιομηχανισμένων χωρών). ● Να αναζητήσουν και να εξηγήσουν τους λόγους για τους οποίους ο σιδηρόδρομος αναδείχθηκε σε σύμβολο της Βιομηχανικής Επανάστασης. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Επιστημονική εφεύρεση ● Επιστημονική ανακάλυψη 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ιστορική αιτιότητα ● Ιστορική σημαντικότητα ● Αλλαγή - συνέχεια ● Χρόνος 	<ul style="list-style-type: none"> ● Αξιοποίηση φωτογραφιών με εφευρέσεις της εποχής (της 1ης και της 2ης Βιομηχανικής Επανάστασης): κλωστική μηχανή, ατμομηχανή, ατμόπλοιο, σιδηρόδρομος, ηλεκτρική ενέργεια, τηλέφωνο, ασύρματος, κινηματογράφος, γραμμόφωνο, φωτογραφική μηχανή, αυτοκίνητο, χημικά λιπάσματα. Αντιστοίχιση και σύγκριση των εφευρέσεων με σύγχρονες εξελιγμένες μορφές τους (π.χ. τηλέφωνο - «έξυπνο» τηλέφωνο). Τοποθέτηση των φωτογραφιών σε χρονική σειρά - διαδοχή, π.χ., ανάλογα με το αν αποτυπώνουν παλαιότερες ή νεότερες μορφές των εφευρέσεων. ● Αναζήτηση του λευκώματος <i>Τα επιστημονικά όργανα, 19ος αιώνας. Οι ελληνικές συλλογές</i> (Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, Αθήνα 1997) και δημιουργία ενός πανοράματος επιστημονικών εργαλείων κατά επιστημονικό κλάδο. ● Επεξεργασία εικονιστικών πηγών της εποχής, ιδιαίτερα διαφημίσεων και γελοιογραφιών, με θέμα το σιδηρόδρομο. Συζήτηση για τις ανάγκες που οδήγησαν στη δημιουργία του, αλλά και για τις ανάγκες που δημιούργησε, με τη σειρά του, το πρώτο μαζικό, χερσαίο μέσο μεταφοράς αγαθών και ανθρώπων.

Κεφάλαιο 2: Η εποχή των εθνικών κρατών, 19ος - αρχές 20ού αιώνα

(14 διδακτικές ώρες)

Διδακτικές ενότητες	Στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Πρωτογενείς ιστορικές έννοιες	Δευτερογενείς ιστορικές έννοιες	Ενδεικτικές δραστηριότητες / προτάσεις αξιολόγησης
Επισκόπηση ιστορικού πλαισίου	<ul style="list-style-type: none"> • Να αιτιολογήσουν την ονομασία του 19ου αιώνα ως εποχής των εθνικοτήτων και της συγκρότησης εθνικών κρατών. • Να εντάσσουν το ελληνικό εθνικό κίνημα και την Ελληνική Επανάσταση στο ευρύτερο ευρωπαϊκό πλαίσιο της εποχής. 	<ul style="list-style-type: none"> • Έθνος • Εθνικισμός • Εθνικό Κίνημα • Εθνικό κράτος 	<ul style="list-style-type: none"> • Ιστορική σημαντικότητα • Συνέχεια - αλλαγή • Χρόνος-χώρος • Ομοιότητα - διαφορά 	<ul style="list-style-type: none"> • Δημιουργία και αξιοποίηση χρονογραμμής για το σχηματισμό μιας γενικής εικόνας των εξελίξεων που αφορούν τα εθνικά κινήματα της εποχής αυτής. • Συγκριτική μελέτη χαρτών για τον εντοπισμό των μεταβολών που παρατηρούνται στα εδάφη των αυτοκρατοριών και των μεταβολών που καταλήγουν στη δημιουργία νέων εθνικών κρατών, συμπεριλαμβανομένης της ελληνικής περίπτωσης. • Μελέτη ιστορικών πηγών, πρωτογενών ή δευτερογενών, που βοηθούν στην κατανόηση, αφενός, των επιδράσεων που δέχτηκε το ελληνικό εθνικό κίνημα από τον φιλελευθερισμό, τον εθνικισμό και τις μυστικές εταιρείες της εποχής, αφετέρου, των συνεπειών του ίδιου ως προς την εξέλιξη των άλλων βαλκανικών εθνικών κινήματων.
Από τις αυτοκρατορίες στα εθνικά κράτη	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν ανάμεσα σε: α) έθνος και κράτος, β) αυτοκρατορία και εθνικό κράτος. • Να κατανοήσουν ότι οι διαφορετικές εθνοτικές και θρησκευτικές ταυτότητες, οι πολιτικές διεκδικήσεις και οι δυσανεξιότητες από τις κοινωνικο-οικονομικές ανισότητες συνέβαλαν εν πολλοίς στην ανάπτυξη εθνικών κινήματων που λειτούργησαν ανταγωνιστικά προς τις αυτοκρατορίες. • Να διερευνήσουν τους τρόπους και τα μέσα με τα οποία καλλιεργείται η εθνική ταυτότητα. 	<ul style="list-style-type: none"> • Αυτοκρατορία • Έθνος • Εθνικισμός • Εθνικό κράτος / έθνος-κράτος 	<ul style="list-style-type: none"> • Χρόνος-χώρος • Αλλαγή - συνέχεια • Ιστορική ενσυναίσθηση • Ιστορική οπτική • Ιστορική τομή 	<ul style="list-style-type: none"> • Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με θεματικό κέντρο «εθνικά κινήματα στα Βαλκάνια» όπου θα καταγράφονται εξεγέρσεις και ίδρυση εθνικών κρατών σε βάρος δύο αυτοκρατοριών, της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και της Αυστρο-Ουγγαρίας. • Καταγραφή, ερμηνεία και αξιολόγηση των τρόπων με τους οποίους τα έθνη-κράτη της εποχής επιδίωξαν συστηματικά την ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης: καθιέρωση επίσημης γλώσσας, υποχρεωτικής εκπαίδευσης και εθνικών γιορτών, ίδρυση μνημείων, χρήση συμβόλων όπως η σημαία και το εθνόσημο, ανάπτυξη επιστημών όπως η λαογραφία και η εθνική ιστορία, αλλά και τεχνών όπως η λογοτεχνία (ποίηση και μυθιστόρημα), η μουσική, η γλυπτική κ.ο.κ. • Το σενάριο της ταινίας <i>Ο Γατόπαρδος</i> (1963) του Λουκίνο Βισκόντι, βασισμένης στο ομώνυμο μυθιστόρημα του Τζουζέπε Τομάζι ντι Λαμπεντούζα, διαδραματίζεται στη Σικελία των αρχών της δεκαετίας του 1860. Είναι η εποχή της ιταλικής Παλιγγενεσίας (Risorgimento). Η ταινία

	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοήσουν την ιστορική τομή που συντελείται με την εμφάνιση της εθνικής ιδεολογίας και την επικράτηση του έθνους-κράτους ως κυρίαρχης μορφής πολιτικής οργάνωσης. 			<p>αναπαριστά, με εντυπωσιακό τρόπο, την εκπινοή του κόσμου των αριστοκρατών φεουδαρχών και την ταυτόχρονη άνοδο των νεόπλουτων αστών – οπαδών του ιταλικού εθνικού κινήματος και της ένωσης της Ιταλίας. Η εκ μέρους των μαθητών-τριών διερεύνηση της αλλαγής αυτής, όπως παρουσιάζεται μέσα από τον κινηματογραφικό φακό, προτείνεται να γίνει, με τη συνδρομή του/της εκπαιδευτικού, μέσα από την ανάλυση μικρών σκηνών – στιγμιотύπων της ταινίας, με τέτοιο τρόπο ώστε να αναδειχθεί η μετάβαση από το παλιό στο νέο, αλλά και η συνύπαρξη ή η συγχώνευσή τους, άλλοτε λειτουργική άλλοτε όχι.</p>
Η Ελληνική Επανάσταση του 1821	<ul style="list-style-type: none"> ● Να προσδιορίσουν τα σημαντικότερα αίτια που οδήγησαν στην έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης και να διακρίνουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους. ● Να διερευνήσουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα και τη συμβολή της Φιλικής Εταιρείας στην έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης. ● Να εξετάσουν τις διαφορετικές στάσεις των ευρωπαϊκών δυνάμεων απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση κατά την έναρξη και την εξέλιξή της. ● Να μελετήσουν τις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες που πρωταγωνίστησαν στην Ελληνική Επανάσταση και να προβληματιστούν για τα κίνητρά τους. ● Να προβληματιστούν για τον χρόνο και τον τόπο έναρξης της Επανάστασης στον ελλαδικό χώρο και στις Παραδουνάβιες ηγεμονίες, για τις φάσεις της, για τα σημαντικότερα στρατιωτικά και διπλωματικά γεγονότα και για την τροπή της. ● Να εξηγήσουν τους λόγους για τους οποίους οι Οθωμανοί προέβησαν σε 	<ul style="list-style-type: none"> ● Επανάσταση ● Παραδουνάβιες Ηγεμονίες ● Πατριαρχείο ● Ιερός Λόχος ● Υπέρτατη αρχή ● Φαναριώτες ● Ιερή Συμμαχία <ul style="list-style-type: none"> ● Οπλαρχηγός ● Προεστός ● Έμπορος ● Κληρικός ● Καραβοκύρης ● Κλέφτης ● αρματολός 	<ul style="list-style-type: none"> ● Αλλαγή - συνέχεια ● Ιστορική αιτιότητα ● Ιστορική ενσυναίσθηση ● Ιστορική σημαντικότητα ● Συγκυρία ● Ηθικές διαστάσεις της Ιστορίας 	<ul style="list-style-type: none"> ● Διερεύνηση ιστορικών πηγών για τον εντοπισμό των αιτιών που προκάλεσαν την Ελληνική Επανάσταση και ταξινόμησή τους σε οικονομικά, κοινωνικά, ιδεολογικά και πολιτικά. ● Μελέτη του χαρακτήρα, της δομής, της οργάνωσης, της ιεραρχίας, της ταξικής σύστασης, του τρόπου δικτύωσης και της λειτουργίας της Φιλικής Εταιρείας. ● Μελέτη πηγών και δημιουργία διαγράμματος για την απεικόνιση των τάσεων/στάσεων των ευρωπαϊκών δυνάμεων έναντι της Ελληνικής Επανάστασης και ερμηνεία τους με βάση τα ιδιαίτερα συμφέροντα, τους συσχετισμούς και τις συμμαχίες τους. ● Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη με θεματικό κέντρο «Επαναστάτες» το οποίο θα εξακτινώνεται στις έννοιες οπλαρχηγός, προεστός, έμπορος, κληρικός, ναύτης, αγρότης, караβοκύρης, Φαναριώτης, κλέφτης, αρματολός. ● Μετά από μελέτη ιστορικών πηγών, ανάληψη ρόλων (οπλαρχηγός προεστός κτλ.) και παιχνίδι ρόλων στην τάξη /ή ανακριτική καρτέλα, με σκοπό την αναγνώριση και περιγραφή στοιχείων που αφορούν τα κίνητρα συμμετοχής τους στην Επανάσταση. ● Οπτικοποίηση της εξέλιξης της Ελληνικής Επανάστασης με σύμβολα (νίκη, ήττα, μάχη, πολιορκία, ναυμαχία κλπ.) πάνω σε χάρτη. ● Μελέτη ιστορικών πηγών και συζήτηση σχετικά με τους λόγους που οδήγησαν τους Οθωμανούς στη στρατηγική των αντιποίνων, με επικέντρωση της προσοχής στις περιπτώσεις εκτέλεσης α) του οικουμενικού πατριάρχη Γρηγορίου του Ε' και β) του αρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανού. ● Επιλογή προσωπικοτήτων που είχαν πρωταγωνιστικό ρόλο στην

	<p>αντίποινα αμέσως μετά την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης το 1821, σε περιοχές που δεν είχαν επαναστατήσει, ειδικότερα στην Κωνσταντινούπολη και την Κύπρο.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να συντάξουν και να αφηγηθούν βιογραφίες πρωταγωνιστών της Επανάστασης. 			<p>Επανάσταση, με κριτήριο το φύλο, τη γεωγραφική, κοινωνική και επαγγελματική προέλευση και τον θεσμικό τους ρόλο.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίσουν και να περιγράψουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις διαδικασίες της στρατιωτικής οργάνωσης των επαναστατημένων και να τις συσχετίζουν με την πολιτική, κοινωνική και οικονομική κατάστασή τους. ● Να προσδιορίσουν και να τοποθετήσουν στο χρόνο και στο χώρο τα πολεμικά γεγονότα της Επανάστασης και να τα συνδέσουν με τους ιστορικούς πρωταγωνιστές. ● Να ερμηνεύσουν τις εμφύλιες συγκρούσεις στη διάρκεια της Επανάστασης σε συνάρτηση με τις επαναστατικές συνθήκες και τα αποκλίνοντα συμφέροντα. ● Να προβληματιστούν για το προσφυγικό φαινόμενο σε σχέση με τα πολεμικά γεγονότα της Επανάστασης και να συσχετίσουν το ρόλο των Ελλήνων προσφύγων με τις εξελίξεις στους τόπους εγκατάστασής τους (π.χ. από την Χίο κ.α. στην Ερμούπολη της Σύρου). 	<ul style="list-style-type: none"> ● Τακτικός στρατός - Πόλεμος ● Άτακτα σώματα ● Πυρπολικό - Μπουρλοτιέρης ● Εμφύλια σύγκρουση ● Προσφυγιά 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ιστορική αιτιότητα ● Αλλαγή - συνέχεια ● Βραχύς χρόνος ● Ιστορική σημαντικότητα ● Χρονολόγηση 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ανάγνωση ιστορικών πηγών για τον εντοπισμό και την περιγραφή: α) των διαφορών μεταξύ τακτικού στρατού και σώματος ατάκτων, β) των αιτιών που προσδιόρισαν και καθόρισαν τη συγκεκριμένη μορφή στρατιωτικής οργάνωσης και διεξαγωγής των πολεμικών επιχειρήσεων εκ μέρους των επαναστατημένων, γ) της οικονομικής διάστασης της οργάνωσης αυτής (π.χ. τροφοδοσία των επαναστατημένων). ● Ταξινόμηση και τοποθέτηση των πολεμικών γεγονότων σε χρονοχάρτη, εξήγηση της κρισιμότητας του σημείου διεξαγωγής τους στο χώρο, σήμανση για την επιτυχία ή την αποτυχία τους και σύνδεσή τους με τα πρόσωπα που πρωταγωνίστησαν. Συσχετισμός των στοιχείων και αφηγηματική σύνθεσή τους. ● Συγγραφή υποθετικού άρθρου από Ευρωπαίο πολίτη που βρίσκεται στην Ελλάδα κατά την περίοδο της Επανάστασης για δημοσίευση σε ευρωπαϊκή εφημερίδα, με αναφορές σε συγκεκριμένα πρόσωπα, τοποθεσίες και περιστατικά που θεωρούνται σημαντικά. ● Μελέτη και επεξεργασία ιστορικών πηγών για τον εντοπισμό και τη διάκριση των εμφύλιων συγκρούσεων, οπτική απεικόνιση αιτιών και συνεπειών με τη μορφή δενδροδιαγράμματος και παρουσιάσή τους. ● Μελέτη ιστορικών στατιστικών-δημογραφικών δεδομένων (π.χ. της Ερμούπολης ή του Ναυπλίου) αναφορικά με τους τόπους προέλευσης των προσφύγων και τη συμβολή τους στους τόπους εγκατάστασης. ● Με γνώμονα κατάλληλες πρωτογενείς ιστορικές πηγές, συγγραφή αφηγηματικού κειμένου (ατομικά ή ομαδικά) με θέμα τις σκέψεις και τα συναισθήματα ενός Έλληνα πρόσφυγα της περιόδου της Επανάστασης του 1821 αναφορικά με τον τόπο προέλευσής του, τα αίτια και τις συνθήκες της προσφυγιάς και τους στοχασμούς του (προοπτικές, προσδοκίες, αβεβαιότητα, φόβοι) για το νέο τόπο εγκατάστασης.

<ul style="list-style-type: none"> ● Να διερευνήσουν τις προσπάθειες για την πολιτειακή και πολιτική οργάνωση των Ελλήνων κατά τη διάρκεια της Επανάστασης και να τις παρουσιάσουν αφηγηματικά αναζητώντας στοιχεία αιτιότητας, συνέχειας και μεταβολής. ● Να συσχετίσουν και να αξιολογήσουν τα συντάγματα της Επανάστασης του 1821 σε αναφορά με το Διαφωτισμό, την Αμερικανική και τη Γαλλική Επανάσταση. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Εθνοσυνέλευση 	<ul style="list-style-type: none"> ● Αλλαγή - συνέχεια ● Ιστορική αιτιότητα ● Συγκυρία ● Χρονολόγηση 	<ul style="list-style-type: none"> ● Μελέτη και επεξεργασία πηγών, δημιουργία πίνακα ή εννοιολογικού διαγράμματος για την κατηγοριοποίηση των στοιχείων της πολιτειακής και πολιτικής οργάνωσης που αφορούν τις εθνοσυνελεύσεις του Αγώνα, σύνταξη ενός σύντομου γλωσσαρίου με τους σχετικούς όρους (Κεντρική Αρχή, Παραστάτες, Βουλευτικό, Δικαστικό, Εκτελεστικό, Γερουσία, Τοπικοί οργανισμοί, Σύνταγμα, Ιθαγένεια / Ιδιότητα του πολίτη, Δικαιώματα / Ελευθερίες, Αποκεντρωμένο κράτος, Συγκεντρωτικό κράτος, Εθνικές γαίες, Αυτόχθονες, Ετερόχθονες). ● Δημιουργία διαγράμματος για τον συσχετισμό των αιτιών της Επανάστασης και των κινήτρων των επαναστατημένων, με τις βασικές αρχές και πρόνοιες που περιλαμβάνονται στα συντάγματα. Παράλληλα, σύγκριση των συνταγμάτων για τον εντοπισμό στοιχείων συνέχειας ή διαφοροποίησης. ● Δημιουργία πίνακα με τις βασικές πρόνοιες των συνταγμάτων της Ελληνικής Επανάστασης και συσχετίσή τους με τις ιδέες του Διαφωτισμού, της Αμερικανικής και της Γαλλικής Επανάστασης.
<ul style="list-style-type: none"> ● Να συνοψίσουν τα βασικά χαρακτηριστικά του φιλελληνικού κινήματος και τους όρους γέννησης και διάδοσής του. ● Να αναγνωρίσουν και να παρουσιάσουν τα κίνητρα των Φιλελλήνων και να εκτιμήσουν την επίδραση του Φιλελληνισμού στην πορεία της Επανάστασης και την τελική έκβασή της. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Φιλελληνισμός 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ιστορική αιτιότητα ● Αλλαγή - συνέχεια ● Συγκυρία ● Ιστορική ενσυναίσθηση 	<ul style="list-style-type: none"> ● Μελέτη αντικειμένων που μαρτυρούν την πυρετώδη διάδοση του φιλελληνισμού στις ευρωπαϊκές κοινωνίες (βλ. μόνιμη έκθεση Εθνικού Ιστορικού Μουσείου): φυλλάδια θεατρικών παραστάσεων, πορσελάνινα σερβίτσια φαγητού, μελανοδοχεία, ενδυμασίες, χαρτικά, τραπουλόχαρτα κτλ ● Μελέτη ιστορικών πηγών και δημιουργία πολυτροπικής αφήγησης για την περιγραφή των κινήτρων των Φιλελλήνων και της επίδρασης του Φιλελληνισμού στους επαναστατημένους και στην Ευρώπη. ● Παιχνίδι ρόλων: Φιλέλληνες, άνδρες και γυναίκες, με διαφορετικά κίνητρα και από διαφορετικές χώρες, αναπτύσσουν τους λόγους που τους ώθησαν να συμβάλουν στον αγώνα της ελληνικής ανεξαρτησίας.
<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίσουν τις διαδικασίες ίδρυσης του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους και του ορισμού των συνόρων. ● Να επισημάνουν και να παρουσιάσουν τα σημαντικότερα στοιχεία της διακυβέρνησης Καποδίστρια και να διατυπώσουν συλλογισμούς για τον χαρακτήρα της. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Πρωτόκολλο ● Σύμβαση ● Συνθήκη ● Ανεξαρτησία ● Αυτονομία ● Μεγάλες Δυνάμεις ● Εγγυήτριες 	<ul style="list-style-type: none"> ● Αλλαγή - συνέχεια ● Ιστορική ενσυναίσθηση ● Πολυπρισματικότητα ● Ηθικές διαστάσεις 	<ul style="list-style-type: none"> ● Μελέτη ιστορικής χρονογραμμής με τα μείζονα γεγονότα της περιόδου 1828-1833. ● Μελέτη πηγών και διαγραμματική απεικόνιση των βασικών επιλογών της κυβερνητικής πολιτικής του Καποδίστρια ανά τομέα: οργάνωση του κράτους, του στρατού, της εκπαίδευσης. ● Παιχνίδι ρόλων για την ανάπτυξη επιχειρηματολογίας σχετικά με τις βασικές επιλογές του Κυβερνήτη και τον χαρακτήρα της διακυβέρνησής

	<ul style="list-style-type: none"> ● Προσδιορισμός των προσδοκιών των Ελλήνων στο ξεκίνημα της μετεπαναστατικής περιόδου. ● Να ερμηνεύσουν τους λόγους της δολοφονίας του Καποδίστρια. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Δυνάμεις ● Εξάρτηση 	<ul style="list-style-type: none"> ● Χρονολόγηση 	<p>του, εστιάζοντας στη συνύπαρξη αυταρχικών και εκσυγχρονιστικών ροπών.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Επεξεργασία πηγών με αιτήματα διαφόρων κατηγοριών Ελλήνων προς τον Καποδίστρια και παρουσίασή τους με παιχνίδι ρόλων. ● Μελέτη ιστορικών πηγών για την ανάδειξη των επιλογών του Κυβερνήτη που έρχονταν σε αντίθεση με τα συμφέροντα συγκεκριμένων ομάδων και παρουσίασή τους με εννοιολογικό διάγραμμα ή διάγραμμα επικαλυπτόμενων κύκλων (Venn).
	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοήσουν τον φιλελεύθερο και δημοκρατικό χαρακτήρα της Ελληνικής Επανάστασης. ● Να αναγνωρίσουν και να παρουσιάσουν τις σχετικές με την ιδιότητα του πολίτη, τον τόπο καταγωγής, τη θρησκεία, την εκπαίδευση και τον πολιτισμό πρόνοιες των συνταγμάτων που προέκυψαν από τις Εθνοσυνελεύσεις, καθώς και τις αντίστοιχες της διακυβέρνησης Καποδίστρια. ● Να αποτιμήσουν και να παρουσιάσουν τις συνέπειες της Επανάστασης σε εθνικό επίπεδο, καθώς και τις επιδράσεις της στα Βαλκάνια και την Ευρώπη. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ιδιότητα του πολίτη ● Εθνοσυνελεύσεις ● Συντάγματα 	<ul style="list-style-type: none"> ● Αλλαγή - συνέχεια ● Ομοιότητα - διαφορά ● Συγκυρία ● Χρονολόγηση ● Ιστορική σημαντικότητα 	<ul style="list-style-type: none"> ● Διερεύνηση ιστορικών πηγών, δημιουργία πίνακα για την ταξινόμηση των προνοιών που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη, τον τόπο καταγωγής, τη θρησκεία, την εκπαίδευση και τον πολιτισμό, ανάθεση ρόλων και παρουσίασή τους στην ολομέλεια της τάξης. ● Μελέτη μουσειακών συλλογών με αντικείμενα και έργα τέχνης από και για την εποχή της Επανάστασης (π.χ. ενδυμασίες, ζωγραφικοί πίνακες, αντικείμενα συμβολικής και καθημερινής χρήσης, όπλα), επιλογή ενδεικτικών έργων και συσχετισμός τους με γεγονότα, πρόσωπα και ομάδες της Επανάστασης. Σύνθεση σχετικών αφηγήσεων ή εικονοϊστοριών. ● Καταγραφή σε πίνακα των κυριότερων εντύπων (π.χ. προεπαναστατικών φυλλαδίων, εφημερίδων, περιοδικών) που εκδόθηκαν κατά τη διάρκεια της Επανάστασης και των χαρακτηριστικών τους. Σύνθεση κειμένου για την περιγραφή της επίδρασής τους στις επαναστατικές εξελίξεις με βάση το είδος των δημοσιευμάτων. ● Επεξεργασία πηγών και σύνταξη σύντομων κειμένων εστιασμένων στα στοιχεία που καθιστούν την Ελληνική Επανάσταση σημαντικό γεγονός σε εθνικό, βαλκανικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.
<p>Το ελληνικό κράτος 1830-1910: πολιτικές και πολιτειακές εξελίξεις</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να σχηματίσουν μία «μεγάλη εικόνα» των πολιτικών και πολιτειακών εξελίξεων στην Ελλάδα από το 1833 μέχρι το 1910. ● Να διερευνήσουν και να κατανοήσουν δομικά χαρακτηριστικά του ελληνικού πολιτικού συστήματος στη δεδομένη χρονική περίοδο, όπως το καθολικό δικαίωμα ψήφου των ανδρών, τις σχέσεις πατρωνείας-πελατείας και τον 	<ul style="list-style-type: none"> ● Αυτοκέφαλο ● Πολίτευμα ● Απόλυτη μοναρχία ● Συνταγματική μοναρχία ● Βασιλευόμενη δημοκρατία ● Αρχή της Δεδηλωμένης ● Δικομματισμό 	<ul style="list-style-type: none"> ● Χρόνος-χώρος ● Αλλαγή- συνέχεια ● Ομοιότητα- διαφορά ● Πολυπρισματικότητα ● Ιστορική ενσυναίσθηση 	<ul style="list-style-type: none"> ● Κατασκευή σύνθετης χρονογραμμής ή χρονογραμμών που θα αναδεικνύουν σημαντικές ιστορικές περιόδους (α) και τομές (β), όπως: α) της Αντιβασιλείας (1833-35), του Όθωνα (1835-62), του Γεωργίου Α΄ (1864-1913), της απόλυτης μοναρχίας (1833-43), της συνταγματικής μοναρχίας (1844-64), της βασιλευσμένης δημοκρατίας (1864-1924). β) του Αυτοκέφαλου (1833), των Εθνοσυνελεύσεων του 1843-44 και του 1862-64, καθώς και των Συνταγμάτων του 1844 και του 1864, της αρχής της Δεδηλωμένης (1875), του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου (ΔΟΕ, 1898), του κινήματος στο Γουδί (1909). ● Αναζήτηση στοιχείων για την κατοχύρωση της καθολικής ψηφοφορίας στα ευρωπαϊκά κράτη και δημιουργία μιας ενιαίας χρονολογικής γραμμής.

	<p>δικομματισμό.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να αναζητήσουν και να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στο ελληνικό κοινοβουλευτικό σύστημα και την εκλογική διαδικασία τότε και τώρα. 	<p>ς</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Πτώχευση ● ΔΟΕ ● Κίνημα στο Γουδί ● Εκλογικό σύστημα - εκλογική διαδικασία ● Πελατειακές σχέσεις 		<p>Απόπειρα ερμηνείας.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Μελέτη επιλεγμένων αποσπασμάτων από τα συντάγματα της Ελλάδας μετά το 1843 (βλ. http://library.parliament.gr/Συντάγματα και κανονισμοί/συνταγματικά κείμενα). Αντιπαραβολή με σχετικά χωρία του σημερινού συντάγματος. Δημιουργία δίστηλου πίνακα για την καταγραφή ομοιοτήτων και διαφορών ή δημιουργία διαγράμματος επικαλυπτόμενων κύκλων (Venn). ● Παρατήρηση εικόνων με κάλπες της εποχής. Βλ., π.χ., γελοιογραφία του 1915 (με τις μορφές των Γούναρη και Βενιζέλου), που αναπαριστά ψηφοφορία με σφαιρίδια. Μετατροπή των πληροφοριών της εικόνας σε αφηγηματική μορφή. ● Μελέτη πρωτογενών ή δευτερογενών ιστορικών πηγών με θέμα τον τρόπο ψηφοφορίας, τις πελατειακές σχέσεις, τα ρουσφέτια και την χειραγώγηση των ψηφοφόρων (π.χ., αποσπάσματα από το διήγημα <i>Οι Χαλασοχώρηδες</i>, του Αλ. Παπαδιαμάντη και από το <i>Παράπονον του νεκροθάπτου</i> του Εμμ. Ροΐδη), όπως επίσης και άλλα αξιοσημείωτα χαρακτηριστικά του κοινοβουλευτισμού της περιόδου εκείνης, όπως την ύπαρξη Γερουσίας (1844-64), τη θετική ή αρνητική ψήφο σε υποψηφίους περισσότερους του ενός, την ψήφο με σφαιρίδια, την αποκλειστικά ανδρική ψήφο, την ύπαρξη ή όχι ιδεολογικών αρχών στα πολιτικά κόμματα κ.ά.
<p>Η ελληνική κοινωνία ως τις αρχές του 20ου αιώνα: αγρότες, έμποροι, παροικιακός ελληνισμός, εκσυγχρονισμός – εκβιομηχάνιση</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εκτιμήσουν την ιδιομορφία της εξέλιξης του αγροτικού ζητήματος στην Ελλάδα και την επίδρασή του στη διαμόρφωση της ελληνικής κοινωνίας. ● Να αναζητήσουν τα αίτια και τις συνέπειες της καθυστέρησης της ελληνικής εκβιομηχάνισης. ● Να αιτιολογήσουν την καθυστέρηση σχηματισμού εργατικής τάξης. ● Να προσδιορίσουν τις συνέπειες της δραστηριότητας των ομογενών στην ελλαδική οικονομία. ● Να αξιολογήσουν τον ρόλο του εμπορίου και των μεταπρατικών δραστηριοτήτων τόσο στην οικονομική 	<ul style="list-style-type: none"> ● Βιοτεχνία ● Εκβιομηχάνιση ● Αγροτικό ζήτημα ● Τσιφλίκια ● Διανομή / αναδασμός γης ● Μικροϊδιοκτησία ● Κολίγοι ● Σχέσεις εξάρτησης ● Παροικιακός ελληνισμός / 	<ul style="list-style-type: none"> ● Χρόνος-χώρος ● Ιστορική αιτιότητα ● Αλλαγή - συνέχεια ● Ιστορική οπτική 	<ul style="list-style-type: none"> ● Περιγραφή των συνθηκών ζωής των αγροτών κατά την εποχή εκείνη, όπως παρουσιάζεται στη λογοτεχνία ή/και σε ιστορικά κείμενα. ● Μελέτη και σύγκριση φωτογραφικού υλικού της περιοχής τους από την εποχή εκείνη με ανάλογο σύγχρονο, ώστε να καταδειχθούν οι αλλαγές που επέφεραν στο μεταξύ η αστικοποίηση και η εκβιομηχάνιση. ● Αναζήτηση στοιχείων για τη διασπορά των βιομηχανικών εγκαταστάσεων στην Ελλάδα και για το είδος της βιοτεχνικής/βιομηχανικής παραγωγής. Συζήτηση για τα αίτια αυτής της διασποράς. ● Αναζήτηση στοιχείων για την εκβιομηχάνιση του Βελγίου, μιας χώρας που έγινε ανεξάρτητη την ίδια περίοδο με την Ελλάδα, και σύγκριση με τη διαδικασία εκβιομηχάνισης της ελληνικής οικονομίας. Συζήτηση για την υστέρηση στην ελληνική περίπτωση και τα αίτιά της. Προβληματισμός και συζήτηση σχετικά με το τι έλειπε από την Ελλάδα, για να υπάρξει ριζικός καπιταλιστικός μετασχηματισμός της οικονομίας της. ● Χαρτογράφηση των ελληνικών παροικιών που υπήρχαν σε όλο τον κόσμο

	<p>όσο και στην κοινωνική εξέλιξη της νεότερης Ελλάδας</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να εντοπίσουν λογοτεχνικές και καλλιτεχνικές εκφράσεις ενδεικτικών όψεων της ελληνικής κοινωνίας 	<p>Ομογενείς / Διασπορά</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Εκσυγχρονισμός ● Εκβιομηχάνιση ● Μονοκαλλιέργεια 		<p>κατά την περίοδο αυτή.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Επεξεργασία πηγών που αφορούν α) τον οικονομικό ρόλο του παροικιακού Ελληνισμού στα Βαλκάνια και στην ανατολική Μεσόγειο και β) τις συνέπειές του στις οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις εντός του ελληνικού βασιλείου. Π.χ., πηγών που αφορούν την αγορά των τσιφλικιών της Θεσσαλίας από έλληνες ομογενείς του εξωτερικού ή την αγορά αστικών ακινήτων και την οικοδόμηση νεοκλασικών κτιρίων στην Αθήνα. ● Μελέτη αποσπασμάτων από λογοτεχνικά έργα και παρατήρηση ζωγραφικών έργων σχετικά με την καθημερινή ζωή στις πόλεις της Ελλάδας εκείνη την εποχή. Καταγραφή εντυπώσεων. Εναλλακτικά: Επίσκεψη (επιτόπια ή διαδικτυακή) σε μουσειακούς χώρους και μνημεία βιομηχανικής πολιτιστικής κληρονομιάς. ● Αναζήτηση διαφημιστικών καταχωρήσεων στον Τύπο της εποχής για την κατανόηση της φυσιογνωμίας της ελληνικής κοινωνίας - κατά πρώτο λόγο των αστικών κέντρων.
Τα Βαλκάνια	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίσουν πότε και πώς κέρδισαν την εθνική τους ανεξαρτησία τα βαλκανικά κράτη. ● Να γνωρίσουν τη διαφοροποίηση των βαλκανικών συνόρων μεταξύ των αρχών και του τέλους του 20ου αιώνα και να τη συνδέσουν με σημαντικές ιστορικές συγκυρίες και πολεμικά γεγονότα. ● Να συσχετίσουν τους ανταγωνισμούς των Μεγάλων Δυνάμεων στη Βαλκανική με τα ανερχόμενα εθνικά κινήματα της εποχής. ● Να διερευνήσουν το ρόλο της θρησκείας και της γλώσσας στην εθνική κινητοποίηση των βαλκανικών λαών. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ανατολικό Ζήτημα ● Βουλγαρική Εξαρχία 	<ul style="list-style-type: none"> ● Αλλαγή-συνέχεια ● Ιστορική οπτική ● Ιστορικές πηγές ● Χρόνος-χώρος 	<ul style="list-style-type: none"> ● Αξιοποίηση διαφορετικών χαρτών ή χρονοχάρτη, για να φανεί η σταδιακή δημιουργία εθνικών κρατών στα Βαλκάνια σε βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, καθώς και οι εδαφικές μεταβολές της επικράτειάς τους από τον 19ο έως τον 21ο αι. ● Η προηγούμενη δραστηριότητα μπορεί να συνδυαστεί με τη δημιουργία χρονογραμμής και την τοποθέτηση των σημαντικότερων γεγονότων που αφορούν την ιστορία των βαλκανικών κρατών, ώστε να συσχετιστούν με αυτά οι εδαφικές μεταβολές που αποτυπώνονται παραπάνω. ● Συζήτηση για βασικές ομοιότητες και διαφορές ως προς τις εξελίξεις που οδήγησαν τα βαλκανικά έθνη στην ίδρυση ανεξάρτητων κρατών. Έμφαση μπορεί να δοθεί στη σύγκριση των βαλκανικών επαναστατικών κινήματων με την Ελληνική Επανάσταση. ● Επεξεργασία γελοιογραφιών ή εικόνων, π.χ., για το Ανατολικό Ζήτημα, που απεικονίζουν στερεοτυπικά και μεροληπτικά (είτε αρνητικά είτε θετικά) τόσο τους βαλκανικούς λαούς, όσο και την πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής. Αποκωδικοποίηση και ερμηνεία των συμβολισμών.

<p>Μεγάλη ιδέα και εδαφική επέκταση της Ελλάδας</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοήσουν τον κυρίαρχο επεκτατικό στόχο της Μεγάλης Ιδέας ως βάσης της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής ● Να συνδέσουν τη Μεγάλη Ιδέα με τις αντίστοιχες εθνικές ιδεολογίες της εποχής. ● Να προσδιορίσουν τις συνέπειες της Μεγάλης Ιδέας στην πολιτική, την κοινωνία, την οικονομία και τον πολιτισμό της Ελλάδας. ● Να κατανοήσουν ότι στις οθωμανικές επαρχίες της Μακεδονίας, Ηπείρου και Θράκης συνυπήρχαν και γειτνιάζαν διάσπαρτοι πληθυσμοί που διέφεραν μεταξύ τους από εθνοτική, γλωσσική ή/και θρησκευτική άποψη. ● Να διερευνήσουν και να παρουσιάσουν τα αίτια, τις σημαντικότερες στρατιωτικοπολιτικές εξελίξεις και τις συνέπειες των Βαλκανικών πολέμων. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Μεγάλη Ιδέα ● Αλυτρωτισμός ● Μακεδονικός αγώνας ● Βαλκανικοί πόλεμοι ● Νέες χώρες ● Ενσωμάτωση πληθυσμών ● Μειονότητες 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ιστορική αιτιότητα ● Αλλαγή-συνέχεια ● Χρόνος-χώρος ● Ιστορική σημαντικότητα ● Χρονολόγηση 	<ul style="list-style-type: none"> ● Αναζήτηση και μελέτη γελοιογραφιών ή άλλου εικονιστικού υλικού της εποχής σχετικά με την Μεγάλη Ιδέα. Κατανόηση των μηνυμάτων και αξιολόγηση των απόψεων που εκφράζονται στις εικόνες αυτές. ● Αξιοποίηση στατιστικών στοιχείων σχετικά με τις πολεμικές δαπάνες του ελληνικού κράτους σε βάθος χρόνου. Συζήτηση για το μερίδιο των πολεμικών δαπανών στο σύνολο του προϋπολογισμού και για τις εναλλακτικές δυνατότητες επένδυσης των ίδιων κεφαλαίων σε άλλους τομείς, όπως η εκπαίδευση. ● Αναζήτηση οπτικοακουστικού υλικού (π.χ. από το αρχείο της ΕΡΤ), εικονιστικών πηγών (πίνακες, χαρακτικά κ.α.) και σύγκρισή τους με λογοτεχνικά κείμενα της εποχής. Αναζήτηση πιθανών επιδράσεων της Μεγάλης Ιδέας. ● Αναζήτηση στοιχείων για τους αγωνιστές του Μακεδονικού Αγώνα (π.χ. Παύλος Μελάς, Τέλλος Άγρας κ.ά.) και συζήτηση για τα κίνητρα που τους οδήγησαν στην επιλογή να αγωνιστούν στη Μακεδονία. ● Παρουσίαση και συγκριτική αποτίμηση απογραφών της εποχής (ελληνικές, βαλκανικές και δυτικοευρωπαϊκές) και ειδικότερα στατιστικών στοιχείων για τη σύσταση των πληθυσμών της Οθωμανικής Μακεδονίας. ● Παρατήρηση στον ψηφιακό χρονο-χάρτη των αλλαγών των ελληνικών συνόρων από το 1912 έως το 1922. ● Διερεύνηση για αποτυπώσεις των Βαλκανικών πολέμων στη λόγια και λαϊκή λογοτεχνική και καλλιτεχνική δημιουργία της Ελλάδας. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων στην τάξη (τραγούδι, ζωγραφιά, περίληψη κειμένου). ● Μελέτη δευτερογενών ιστορικών πηγών σχετικών με τις εθνικές κινητοποιήσεις στην Κρήτη και την Κύπρο. ● Επεξεργασία πηγών (ημερολόγια, Τύπος, κινηματογραφικά επίκαιρα, λογοτεχνία κ.ά.) που αποτυπώνουν τη βία στο μέτωπο, αλλά και σε βάρος αμάχων, στη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα και των Βαλκανικών πολέμων.
--	--	--	--	--

Κεφάλαιο 3: Η εποχή των πολέμων 1914-1945 (16 διδακτικές ώρες)

Διδακτικές ενότητες	Στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Πρωτογενείς ιστορικές έννοιες	Δευτερογενείς ιστορικές έννοιες	Ενδεικτικές δραστηριότητες / προτάσεις αξιολόγησης
Επισκόπηση ιστορικού πλαισίου	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εξοικειωθούν με τη χωροχρονική τοποθέτηση και τον συσχετισμό γεγονότων και εξελίξεων της εποχής των πολέμων. ● Να εντοπίσουν τα αίτια που οδήγησαν την ευρωπαϊκή ήπειρο στη μακροχρόνια πολεμική σύρραξη (1914-1945) και να αποκτήσουν επίγνωση των καταστροφικών συνεπειών της εθνικιστικής βίας και των αυταρχικών πολιτικών ιδεολογιών. ● Να εκτιμήσουν και να αξιολογήσουν τους τρόπους με τους οποίους η εποχή των πολέμων διαμόρφωσε τη μεταπολεμική εποχή και το παρόν της Ευρώπης. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Αποικιοκρατία ● Γενοκτονία ● Ολοκαύτωμα ● Πόλεμος ● Πρόσφυγες ● Ψυχρός πόλεμος 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ιστορική αιτιότητα ● Συνέχεια - αλλαγή ● Ιστορική οπτική ● Χρόνος - χώρος ● Ιστορική σημαντικότητα ● Ηθική διάσταση ● Χρονολόγηση 	<ul style="list-style-type: none"> ● Συζήτηση για το περιεχόμενο και τις έννοιες του κεφαλαίου, ώστε να αναδυθούν οι σχετικές προϋπάρχουσες γνώσεις των μαθητών. ● Παρακολούθηση και κριτική αξιοποίηση κινηματογραφικού υλικού από <i>Επίκαιρα</i> εποχής. ● Δημιουργία χρονοχάρτη για την τοποθέτηση των σημαντικότερων γεγονότων και εξελίξεων της εξεταζόμενης περιόδου. ● Ανάγνωση ιστορικών πηγών, συζήτηση για τις αιτίες, τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες των πολέμων στον δημογραφικό, κοινωνικό, οικονομικό, ιδεολογικό, πολιτικό και πολιτειακό τομέα. ● Συζήτηση για τις γνώσεις που αποκόμισαν οι μαθητές-τριες, κριτικός στοχασμός και επαναδιατύπωση των αρχικών τους σκέψεων.
Αποικιοκρατία 1870-1914	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοήσουν ότι οι αρχές της Αποικιοκρατίας βρίσκονται στην εξάπλωση της Ευρώπης στον κόσμο, διαδικασία που ξεκίνησε από τον 16ο αιώνα με τις εξερευνήσεις και τις ανακαλύψεις. ● Να ορίσουν την Αποικιοκρατία, να διακρίνουν μητροπόλεις και αποικίες, αλλά και παλαιές και νέες αποικιακές 	<ul style="list-style-type: none"> ● Αποικιοκρατία ● Γεωπολιτικός ανταγωνισμός ● Ιμπεριαλισμός ● Μητρόπολη ● Αποικία ● Πρώτες ύλες ● Πλουτοπαραγωγικές πηγές 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ιστορική αιτιότητα ● Ηθικές διαστάσεις ● Ιστορική οπτική ● Πολυπρισματικότητα ● Ιστορική 	<ul style="list-style-type: none"> ● Δημιουργία χρονοχάρτη με θέμα τη χωροχρονική κατανομή της εδαφικής εξάπλωσης των αποικιοκρατικών χωρών. ● Μελέτη εικονιστικού υλικού για τον εντοπισμό των στοιχείων που αναδεικνύουν τις συνέπειες της αποικιοκρατίας για τις μητροπόλεις και για τις αποικίες. Δημιουργία διαγράμματος για τον συσχετισμό τους. ● Μελέτη κωμικογραφήματος για το βελγικό Κονγκό με πρωταγωνιστή τον Τεν Τεν. Εντοπισμός επίμαχων σημείων και ανάδειξη των στοιχείων που φανερώνουν σχέσεις κυριαρχίας και ρατσιστικά στερεότυπα. ● Μελέτη πολυτροπικού υλικού για την ανάδειξη των βασικών

	<p>δυνάμεις, και να τοποθετήσουν στο χώρο και το χρόνο την αποικιακή εξάπλωση.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίσουν και να περιγράψουν τις συνέπειες της αποικιοκρατικής εξάπλωσης: α) για τις μητροπόλεις και β) για τις αποικίες. ● Να συνδέσουν την αποικιοκρατία και τον ιμπεριαλισμό με τη δυναμική εξάπλωση της ρατσιστικής ιδεολογίας. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ρατσισμός 	<p>σημαντικότητα</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Χρονολόγηση 	<p>χαρακτηριστικών της ρατσιστικής ιδεολογίας και ρητορικής και σύνδεσή τους με την προσπάθεια νομιμοποίησης και θεσμοποίησης της αποικιοκρατίας.</p>
<p>Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να προσδιορίσουν τα αίτια και τις συνέπειες του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, να παρουσιάσουν τις εμπόλεμες χώρες και συμμαχίες και να αντιληφθούν την καταλυτική σημασία της συμμετοχής των ΗΠΑ στην πολεμική αναμέτρηση από τον Απρίλιο του 1917. ● Να εντάξουν τον ελληνικό Εθνικό Διχασμό στη διεθνή ιστορική συγκυρία και να ερμηνεύσουν τα αίτια και τις συνέπειές του. ● Να γνωρίσουν, να συσχετίσουν και να αποτιμήσουν τις σημαντικότερες φάσεις και τα σημαντικότερα γεγονότα του Α΄ Π.Π. ● Να κατανοήσουν τον ρόλο της πολεμικής βιομηχανίας: α) στην εξόντωση των αντιπάλων (στρατευμένων και αμάχων), με την επιινόηση νέων όπλων και τεχνικών και β) στην καταστροφή του περιβάλλοντος. ● Να συσχετίσουν την έλλειψη ανδρικών εργατικών χεριών λόγω του πολέμου με τη δυναμική είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας και να αξιολογήσουν 	<ul style="list-style-type: none"> ● Παγκόσμιος πόλεμος ● Ολοκληρωτικός πόλεμος ● Μιλитарισμός ● Αντάντ ● Κεντρικές Δυνάμεις ● Πολεμική βιομηχανία ● Χαρακώματα ● Εθνικός Διχασμός ● Βενιζελικοί ● Αντιβενιζελικοί 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ιστορική αιτιότητα ● Αλλαγή - συνέχεια ● Ιστορική ενσυναίσθηση ● Ηθικές διαστάσεις ● Ιστορική σημαντικότητα ● Πολυπρισματικότητα 	<ul style="list-style-type: none"> ● Δημιουργία δενδροδιαγράμματος για την απεικόνιση των συσχετισμών μεταξύ αιτίων, αντίπαλων χωρών - συμμαχιών και συνεπειών του πολέμου. ● Μελέτη ιστορικών πηγών και αποτύπωση σε πίνακα των βασικών λόγων που οδήγησαν στην πόλωση, των σημαντικότερων πολιτικών αλλαγών, των σημαντικότερων χαρακτηριστικών του Εθνικού Διχασμού και των συνεπειών που είχε. ● Δημιουργία χρονοχάρτη για την αποτύπωση των σημαντικότερων φάσεων και γεγονότων του Α΄ Π.Π. ● Μελέτη ιστορικών χαρτών για τις εδαφικές μεταβολές και τις μετακινήσεις πληθυσμών και ερμηνεία τους στο πλαίσιο των μεταπολεμικών συνθηκών ειρήνης. ● Μελέτη οπτικών/εικονιστικών ιστορικών πηγών (π.χ., φωτογραφίες, κινηματογραφικά <i>Επίκαιρα</i>) για τον εντοπισμό και την περιγραφή των συνεπειών που είχε η εξέλιξη της πολεμικής βιομηχανίας και οι νέες πρακτικές του πολέμου στην εξόντωση των αντιπάλων και την καταστροφή του ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος. Ενδεικτικά μπορεί να αξιοποιηθούν ο ζωγραφικός πίνακας “Gassed” του John Singer Sargent και η φωτογραφία του επίσημου φωτογράφου του βρετανικού στρατού Tom Aitken που αποτυπώνει στρατιώτες πρόσκαιρα τυφλωμένους από χρήση τοξικών αερίων τον Απρίλιο του 1918. Μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί σύγχρονο οπτικό υλικό για τους τόπους μνήμης του Α΄ Π.Π. (ενδεικτικά Verdun) ή εικονικές περιηγήσεις σε σχετικά μουσεία (ενδεικτικά Historial de la Grande Guerre και Imperial War Museum of London). ● Μελέτη εικονιστικού υλικού (π.χ. αφισών) και παιχνίδι ρόλων για την ανάδειξη των λόγων που οδήγησαν στην είσοδο των γυναικών στην αγορά

	<p>την είσοδο αυτή ως κρίσιμο παράγοντα, που ευνόησε την κοινωνική και πολιτική χειραφέτηση των γυναικών.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να προσδιορίσουν και να παρουσιάσουν τις συνθήκες ζωής των αμάχων και να γνωρίσουν τους τρόπους με τους οποίους ο Α΄ Π.Π. επηρέασε την καθημερινή τους ζωή στις πόλεις και στην ύπαιθρο. ● Να διερευνήσουν και να παρουσιάσουν τις δημογραφικές συνέπειες των ανθρώπινων απωλειών του Α΄ Π.Π. και να τις κατανοήσουν ως μέτρο της βαρβαρότητας του «ολοκληρωτικού» πολέμου. ● Να μελετήσουν τους τρόπους αναπαράστασης του Α΄ΠΠ στη λογοτεχνία, τη ζωγραφική και τον κινηματογράφο. 			<p>εργασίας και την χειραφέτησή τους.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Μελέτη πηγών και στη συνέχεια καταγραφή σε μορφή ημερολογίου ή επιστολής της καθημερινότητας α) ενός στρατιώτη στα χαρακώματα και β) ενός αμάχου κατά τη διάρκεια του Α΄ Π.Π. ● Συγκριτική μελέτη δημογραφικών δεδομένων (στατιστικών πινάκων) διαφορετικών ετών (πριν και μετά τον Πόλεμο), εντοπισμός των σημαντικότερων αλλαγών και ερμηνεία τους στο πλαίσιο της γενικότερης αποτίμησης του Α΄ Π.Π. ● Να εντοπίσουν λογοτεχνικά κείμενα (ελληνικά και σε ελληνική μετάφραση) καθώς και έργα τέχνης, κυρίως ζωγραφικής, που τάσσονται υπέρ ή κατά του πολέμου και στα δυο στρατόπεδα των αντιπάλων, τόσο στη διάρκεια του Α΄ Π.Π. όσο και μετά το πέρας του. Εναλλακτικά, να παρακολουθήσουν και να σχολιάσουν χαρακτηριστικές κινηματογραφικές ταινίες με θέμα τον Α΄ Π.Π. Συγκεκριμένα: <i>Κατηγορώ</i> (1919) του Abel Gance, <i>Ουδέν νεώτερον από το Δυτικό Μέτωπο</i> (1930) του Lewis Milestone, <i>Η μεγάλη χίμαιρα</i> (1937) του Jean Renoir και <i>Σταυροί στο Μέτωπο</i> (1957) του Stanley Kubrick. ● Παρατήρηση και ερμηνεία κωμικογραφημάτων ή γελοιογραφιών που αναδεικνύουν στερεότυπα ή αποτυπώνουν εξελίξεις της εποχής. Π.χ., ανθρωπόμορφων και ζωόμορφων χαρτών της Ευρώπης που αφορούν στο Μεγάλο Πόλεμο. ● Συγκριτική προσέγγιση πηγών (γραπτών και εικονιστικών, π.χ. αφισών) στην αρχή και προς το τέλος του πολέμου που δείχνουν ανάγλυφα τη δραματική αλλαγή -αρχικά και στην πορεία- ως προς τον τρόπο αντίληψης και βίωσης των γεγονότων του Α΄ Π.Π.
--	---	--	--	--

<p>1922 και πρόσφυγες</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Να γνωρίσουν τον τρόπο ζωής των ελληνικών πληθυσμών στη Μικρά Ασία, να ερμηνεύσουν τη δημογραφική, οικονομική και πολιτιστική ευρωστία τους. ● Να διερευνήσουν την ιδεολογία του νεοτουρκισμού και να τη συνδυάσουν με την ακραία επιθετικότητα των Νεότουρκων σε βάρος των χριστιανικών πληθυσμών. ● Να κατανοήσουν και να παρουσιάσουν τα αίτια και τις συνέπειες της Μικρασιατικής καταστροφής. ● Να εκτιμήσουν τις διαστάσεις του τραύματος του ξεριζωμού. ● Να γνωρίσουν το εγχείρημα της αποκατάστασης των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής. ● Να αντιλαμβάνονται και να κατανοούν τη διαχρονικότητα του προσφυγικού φαινομένου και να αναγνωρίζουν τις συγχρονικές του διαστάσεις. ● Να κατανοούν και να χρησιμοποιούν με ευχέρεια τους βασικούς όρους αυτής της περιόδου (διωγμός, έξοδος, γενοκτονία, εθνοκάθαρση, ανταλλαγή πληθυσμών, πρόσφυγες, ξεριζωμός, “χαμένες πατρίδες”, ανταλλαγή, ανταλλάξιμη περιουσία, αποκατάσταση, Ε.Α.Π. (Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων). 	<ul style="list-style-type: none"> ● Μεσολέμεμος ● Νεότουρκοι ● Εθνοκάθαρση ● Μικρασιατική καταστροφή ● Μνήμη – τραυματική μνήμη διωγμός, γενοκτονία, ανταλλαγή πληθυσμών, πρόσφυγες, ξεριζωμός, ανταλλαγή, ανταλλάξιμη περιουσία, αποκατάσταση, Ε.Α.Π. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Αλλαγή - συνέχεια ● Ιστορική αιτιότητα ● Ιστορική ενσυναίσθηση ● Ιστορική οπτική ● Ιστορική σημαντικότητα 	<ul style="list-style-type: none"> ● Εντοπισμός σε χάρτη των περιοχών της Μικράς Ασίας όπου κατοικούσαν ελληνικοί πληθυσμοί, αναγνώριση και καταγραφή των ανθρωπογεωγραφικών όρων που τους αφορούν. ● Μελέτη ιστορικών πηγών για την ερμηνεία της ακμής που γνωρίζουν οι ελληνικοί πληθυσμοί από τα μέσα του 19ου αι. Παιχνίδι ρόλων με εκπροσώπους της αστικής τάξης και των αγροτών, με σκοπό να καταδειχθεί ότι δεν ακμάζουν όλες οι ελληνικές κοινότητες με τον ίδιο τρόπο και στον ίδιο βαθμό, αλλά ότι υπάρχει διαφοροποίηση εξαρτώμενη από τη γεωγραφική θέση, την παραγωγική ή εμπορική δυναμική και την κοινωνική διαστρωμάτωση. ● Μελέτη ιστορικών πηγών και σύνταξη σύντομων αποσπασμάτων για την περιγραφή των παραγόντων που οδήγησαν στη ριζική μεταβολή που επήλθε στη ζωή των ελληνικών πληθυσμών τη δεύτερη δεκαετία του 20ου αι. ● Μελέτη ιστορικών πηγών για τον εντοπισμό, την περιγραφή και την παρουσίαση των αιτιών που οδήγησαν στη Μικρασιατική καταστροφή και των συνεπειών που είχε αυτή για τους ελληνικούς πληθυσμούς της Μικράς Ασίας και του Πόντου. ● Συζήτηση για τα συναισθήματα και τις σκέψεις ενός ατόμου που αναγκάζεται να εγκαταλείψει την εστία του. ● Ανάγνωση -ή παρακολούθηση- μαρτυριών προσφύγων για τον εντοπισμό αξιολογικών δηλώσεων σχετικών με το πόσο σημαντικός υπήρξε ο ξεριζωμός για τους ίδιους τους πρόσφυγες. Συσχετισμός των δηλώσεων με τις έννοιες της μνήμης και της ταυτότητας. Σχετικό ντοκιμαντέρ: <i>Παιδιά είμαστε τότε... Οι Μικρασιάτες θυμούνται</i> (1999). ● Μελέτη ιστορικών πηγών για την αναγνώριση και περιγραφή των κυριότερων δημογραφικών, οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων στην Ελλάδα μετά την εγκατάσταση των προσφύγων. ● Μελέτη ιστορικών πηγών σχετικών με την αποκατάσταση των προσφύγων και εστίαση στις παραμέτρους του εγχειρήματος και τα οφέλη που προέκυψαν για την ελληνική κοινωνία. ● Διερεύνηση της συμβολής του ελληνικού προσφυγικού στοιχείου στην πολιτική, κοινωνική και πολιτισμική ζωή της Ελλάδας και ιδιαίτερα στον λαϊκό πολιτισμό (με έμφαση στο ρεμπέτικο και το λαϊκό τραγούδι) και σύνταξη σχετικού διαγράμματος. ● Καταγραφή προφορικών μαρτυριών σύγχρονων προσφύγων στην Ελλάδα
----------------------------------	--	--	---	--

				και επισήμανση ομοιοτήτων και διαφορών με τους πρόσφυγες του '22. Συζήτηση για τις αιτίες της σύγχρονης προσφυγιάς, για τα συναισθήματα και τις σκέψεις των σύγχρονων προσφύγων.
Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος	<ul style="list-style-type: none"> ● Να αναγνωρίσουν και να συσχετίσουν τους παράγοντες που συνέβαλαν στην άνοδο του φασισμού στην Ιταλία και του ναζισμού στη Γερμανία. ● Να προσδιορίσουν τα αίτια του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου και να αντιληφθούν τη σημασία του για την ιστορία της ανθρωπότητας. ● Να γνωρίσουν ποια ήταν τα αντιμαχόμενα στρατόπεδα, ποια ήταν τα κύρια μέτωπα του πολέμου εντός και εκτός Ευρώπης, καθώς και τα στάδια της εξέλιξής του. ● Να αντιληφθούν ποια ήταν η συμμετοχή της Ελλάδας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, να γνωρίσουν τα βασικά πολιτικά και στρατιωτικά 	<ul style="list-style-type: none"> ● Φασισμός ● Εθνικοσοσιαλισμός / ναζισμός ● Προπαγάνδα ● Άξονας ● Δικτατορία ● Σύμμαχοι ● Κατοχή ● Αντίσταση ● Αντίποινα 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ιστορική αιτιότητα ● Ιστορική ενσυναίσθηση ● Ιστορική οπτική ● Πολυπρισματικότητα ● Ιστορική σημαντικότητα ● Αλλαγή - συνέχεια ● Ηθική διάσταση ● Χρονολόγηση ● Ιστορική ενσυναίσθηση 	<ul style="list-style-type: none"> ● Παρατήρηση και σχολιασμός ιστορικού χάρτη της Ευρώπης την παραμονή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στον οποίο αποτυπώνονται τα δημοκρατικά, αυταρχικά και ολοκληρωτικά καθεστώτα. ● Επεξεργασία ιστορικών πηγών για: α) την αποτύπωση σε διαγράμματα ροής των σχετικών εξελίξεων σε Ιταλία και Γερμανία, β) τον εντοπισμό και την περιγραφή των σημαντικότερων κοινών στοιχείων μεταξύ φασισμού και ναζισμού, αλλά και των διαφορών τους. ● Μελέτη πολυτροπικών πηγών για τον εντοπισμό στοιχείων που φανερώνουν τον πολιτικό αυταρχισμό της εποχής, με εστίαση στη δικτατορία του Ιω. Μεταξά. ● Συγκριτική μελέτη ιστορικών πηγών και χαρτών για τον εντοπισμό και την περιγραφή των κύριων μετώπων του πολέμου και των σταδίων εξέλιξής του. ● Συγκρότηση αφηγήσεων και αγώνας επιχειρηματολογίας για βασικά ζητήματα, όπως, π.χ., η έναρξη του πολέμου, η καθημερινή ζωή στα μέτωπα του πολέμου, η πείνα, η αντίσταση, τα αντίποινα, η απελευθέρωση, κ.ά.

	<p>γεγονότα και να αποτιμήσουν τις επιπτώσεις της Κατοχής στην ελληνική κοινωνία.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να εξετάσουν τις μορφές και τη σημασία της αντίστασης των Ελλήνων εναντίον των δυνάμεων κατοχής (Γερμανών, Ιταλών και Βουλγάρων) • Να γνωρίσουν και να περιγράψουν ζητήματα που αφορούν την εκπαίδευση, τον πολιτισμό και την καθημερινότητα στα χρόνια του πολέμου. Να επισημάνουν τις συνέχειες και τις αλλαγές στους τομείς αυτούς και να τις ερμηνεύσουν σε συνάρτηση με τα πολεμικά, πολιτικά και κοινωνικά συμφραζόμενά τους. 			<ul style="list-style-type: none"> • Μελέτη ιστορικών πηγών για τον εντοπισμό και την αποτίμηση κρουσμάτων ομαδικών εκτελέσεων και γενικότερα πρακτικών εξόντωσης σε βάρος αμάχων σε όλη την ευρωπαϊκή ήπειρο με στόχο την κατασκευή ενός συναφούς χάρτη σε συμβατική ή ηλεκτρονική μορφή. • Δημιουργία χρονοχάρτη για την χρονική και χωρική αποτύπωση στοιχείων που αφορούν τον ελληνοϊταλικό πόλεμο, την τριπλή Κατοχή της Ελλάδας, την Εθνική Αντίσταση (μελετώντας, π.χ., τον παράνομο τύπο της κατοχικής περιόδου) και τις κυριότερες οργανώσεις της και τις εσωτερικές πολώσεις στη διάρκεια της Κατοχής. • Μελέτη εικονιστικού υλικού (διαγράμματα, γραφήματα, φωτογραφίες) για τις συνέπειες του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου στην Ελλάδα (θύματα, καταστροφές, καθημερινότητα, οικονομία). • Μελέτη χαρακτηριστικών περιπτώσεων εφαρμογής μαζικών αντιποίνων από τις δυνάμεις Κατοχής στην Ελλάδα (Βιάνος, Κομμένο, Καλάβρυτα, Δίστομο, Κερδύλλια κ.ά.), μέσα από ιστορικές πηγές και αποτύπωσή τους σε χρονοχάρτη. Αξιοποιήσιμο υλικό στον ιστότοπο: http://ww2istories.gr/index.php?id=1 • Μελέτη αυτοβιογραφικών κειμένων, (π.χ. προσωπικών ημερολογίων) για την επισήμανση και παρουσίαση με παιχνίδι ρόλων, των βασικών διαφορών και ομοιοτήτων στη ζωή των ανθρώπων πριν και κατά τη διάρκεια του πολέμου. Διασύνδεση και ερμηνεία των επιμέρους ομοιοτήτων και διαφορών με τη δημιουργία εννοιολογικού διαγράμματος. • Παρακολούθηση κινηματογραφικής ταινίας με θέμα την Κατοχή στην Ελλάδα με στόχο τη συζήτηση για την καθημερινή ζωή, π.χ. Το ξυπόλητο τάγμα, Οι Γερμανοί Ξανάρχονται, Ψηλά τα χέρια Χίτλερ, Τι έκανες στον Πόλεμο Θανάση.
<p>Το Ολοκαύτωμα και οι γενοκτονίες του 20ου αιώνα</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να προσδιορίσουν τον χώρο και τον χρόνο του Ολοκαυτώματος. • Να συσχετίσουν τις γενοκτονίες που διαπράχθηκαν στον 20ό αιώνα με το Ολοκαύτωμα αναδεικνύοντας τόσο τα κοινά τους χαρακτηριστικά, όσο και την ιστορική μοναδικότητα του Ολοκαυτώματος. • Να είναι σε θέση να τεκμηριώσουν με 	<ul style="list-style-type: none"> • Γενοκτονία • Εθνοκάθαρση • Ολοκληρωτισμός • Αντισημιτισμός • Άρια φυλή • Γκέτο • Στρατόπεδα συγκέντρωσης 	<ul style="list-style-type: none"> • Ιστορική αιτιότητα • Αλλαγή - συνέχεια • Αναχρονισμός • Ιστορική ενσυναίσθηση • Ιστορική οπτική • Ιστορική 	<ul style="list-style-type: none"> • Δημιουργία χρονοχάρτη για την τοποθέτηση ιστορικών γεγονότων που αφορούν τις γενοκτονίες και το Ολοκαύτωμα. • Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη για την αποτύπωση του συσχετισμού των γεγονότων του Ολοκαυτώματος και των γενοκτονιών. Πρόνοια για κατάρτιση ξεχωριστών κλάδων σχετικών: α) με τα στοιχεία που καθιστούν το Ολοκαύτωμα μοναδικό και β) με τις κυριότερες μεθόδους εξόντωσης που χρησιμοποιήθηκαν στο Ολοκαύτωμα (θάλαμοι αερίων, μαζικές εκτελέσεις) και στις γενοκτονίες των χριστιανικών πληθυσμών της Ανατολής (εκτοπισμός, πορείες θανάτου, τάγματα εργασίας, σφαγές

<p>στοιχεία και επιχειρήματα σε τι συνίσταται η μοναδικότητα του Ολοκαυτώματος.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να παρουσιάσουν τις κατηγορίες κρατουμένων / εγκλείστων στα ναζιστικά στρατόπεδα (Εβραίοι, Ρομά, Μάρτυρες του Ιεχωβά, ομοφυλόφιλοι, σλαβικής καταγωγής, κομμουνιστές, αντιστασιακοί, χριστιανοί αντιναζιστές κ.ά.) και να κατανοήσουν τι αντιπροσώπευαν για τους Ναζί. ● Να διακρίνουν και να κατανοήσουν τις έννοιες: γενοκτονία, εθνοκάθαρση, έγκλημα πολέμου, έγκλημα εναντίον της ανθρωπότητας. ● Να κατανοήσουν και την ελληνική διάσταση του Ολοκαυτώματος των Εβραίων. ● Να εφαρμόσουν τις γνώσεις τους για να αναγνωρίσουν και να περιγράψουν πολιτικές και πρακτικές γενοκτονιών που συνέβησαν μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. ● Να αναγνωρίσουν την παθητική στάση μεγάλων ομάδων ανθρώπων απέναντι σε βίαια γεγονότα, να την εξηγήσουν και να υιοθετήσουν υπεύθυνη και ενεργητική στάση απέναντι σε φαινόμενα, όπως ο ναζισμός, ο ρατσισμός και οι διακρίσεις σε βάρος μειονοτήτων. ● Να παρουσιάσουν τα σημαντικότερα στοιχεία και τις έννοιες που συγκροτούν το διεκδικητικό πλαίσιο αναγνώρισης των γενοκτονιών στη σημερινή εποχή, από θύματα ή και απογόνους. Να διατυπώσουν απόψεις σχετικές με την 	<p>, καταναγκαστικής εργασίας, εξόντωσης</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Τελική λύση ● Ολοκαύτωμα ● Επιζώντες ● Θύματα ● Θύτες ● Τραυματική μνήμη ● Ιστορικό τραύμα 	<p>σημαντικότητας</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Ηθική διάσταση ● Ομοιότητες- διαφορές 	<p>αμάχων).</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Οι μαθητές/ μαθήτριες θέτουν τα δικά τους ιστορικά ερωτήματα σχετικά με τους έγκλειστους στα ναζιστικά στρατόπεδα και απαντούν μέσα από τη μελέτη: α) εγγράφων της διοίκησης των ναζιστικών στρατοπέδων και β) εικαστικών έργων (π.χ., παιδικές ζωγραφιές από το γκέτο του Τερεζίν, έργα της Ceija Stojka και της Francine Mayran) μέσω της μαθησιακής διαδικασίας: τι γνωρίζω → τι θέλω να μάθω → μελέτη ιστορικών πηγών → τι μαθαίνω (απάντηση) → νέα ερωτήματα. ● Μελέτη της βασικής ορολογίας που αφορά τα μαζικά εγκλήματα (γενοκτονία, εθνοκάθαρση, έγκλημα πολέμου, έγκλημα εναντίον της ανθρωπότητας) και συσχετίσή τους με συγκεκριμένες περιπτώσεις του διεθνούς δικαίου. ● Δημιουργία χάρτη για την αποτύπωση των εστιών του ελληνικού εβραϊσμού και μελέτη περίπτωσης (π.χ. μιας οικογένειας) με εστίαση στα ζητήματα: της παρουσίας τους στον ελλαδικό χώρο, της πολιτισμικής τους ταυτότητας, της μεταφοράς τους σε στρατόπεδα, της αντίστασης ή της διαφυγής μικρών ομάδων ανάμεσά τους, αλλά και της τύχης των επιζώντων μετά την επιστροφή τους στην Ελλάδα. ● Επίσκεψη σε μνημονικούς τόπους ή μουσεία για τη συλλογή και επεξεργασία στοιχείων που αφορούν τους Έλληνες Εβραίους. ● Μελέτη εικονιστικών πηγών και συζήτηση για την ανάδειξη του ρόλου της αντισημιτικής προπαγάνδας στην κατασκευή της εικόνας του εχθρικού «άλλου» και στη νομιμοποίηση της εξόντωσης των Εβραίων. ● Παρακολούθηση και σχολιασμός - ανάλυση του ντοκιμαντέρ του Βασίλη Λουλέ <i>Φιλιά εις τα παιδιά</i> αναφορικά με τη διάσωση από χριστιανικές ορθόδοξες οικογένειες εβραϊόπουλων στην κατοχική Θεσσαλονίκη και Αθήνα. Συζήτηση για τα ιστορικά και ηθικά ζητήματα που θέτει η ταινία. ● Επεξεργασία αυτοβιογραφικών κειμένων, ιστορικών μυθιστορημάτων, έργων παιδικής ζωγραφικής, με δημιουργούς ή ήρωες παιδιά, για την ανάδειξη της φωνής και της οπτικής τους, για τις κοινωνικές, πολιτικές και ιστορικές συνθήκες της συγκεκριμένης εποχής (Ενδεικτικά: Το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ, Το ημερολόγιο της Ρούτκα, Το αγόρι με τις ριγέ πιτζάμες, Ο τελευταίος δρόμος της Σέτελα, Το ημερολόγιο της Ρίφκα Λίτσιγκ). ● Μελέτη φωτογραφιών και βίντεο από τις γενοκτονίες και το Ολοκαύτωμα για την τεκμηρίωση της παθητικής στάσης του κόσμου που υπήρξε μάρτυρας γεγονότων τα οποία παραβίαζαν τα ανθρώπινα δικαιώματα.
--	---	--	---

	αξία που μπορεί να έχει η αναγνώριση αυτή.			<p>Διατύπωση συλλογισμών για τις στάσεις και τις αξίες που θα πρέπει να συγκροτούν το ηθικό σύμπαν του σύγχρονου, ενεργού, ενημερωμένου και υπεύθυνου δημοκρατικού πολίτη, που επιθυμεί και αγωνίζεται να ζήσει αρμονικά και ειρηνικά με τους συνανθρώπους του.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Μελέτη πολυτροπικού υλικού για την καταγραφή και αποτύπωση σε εννοιολογικό διάγραμμα των βασικών στοιχείων και εννοιών που συγκροτούν το διεκδικητικό πλαίσιο για την αναγνώριση των γενοκτονιών. Διατύπωση απόψεων για την αξία που μπορεί να έχει η αναγνώριση για την κοινωνία στην οποία ανήκουν όσοι τη διεκδικούν, αλλά και για την παγκόσμια κοινότητα.
--	--	--	--	--

Κεφάλαιο 4: Η σύγχρονη εποχή 1945-2018 (5 διδακτικές ώρες)

Διδακτικές ενότητες	Στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Πρωτογενείς ιστορικές έννοιες	Δευτερογενείς ιστορικές έννοιες	Ενδεικτικές δραστηριότητες / προτάσεις αξιολόγησης
Επισκόπηση ιστορικού πλαισίου	<ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοήσουν τη διαίρεση του κόσμου κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. • Να αντιληφθούν την παγκόσμια σημασία της ιστορικής τομής του 1989. • Να διερευνήσουν και να αντιληφθούν τη σχέση που έχουν οι ποικίλες αλλαγές που συνέβησαν στο μεταπολεμικό κόσμο με την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και την επανάσταση της πληροφορικής. • Να διερευνήσουν τη σχέση της υπανάπτυξης στον «Τρίτο κόσμο» με την οικονομική εξάρτηση των χωρών αυτής της κατηγορίας. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ψυχρός Πόλεμος • Τρίτος Κόσμος • Παγκοσμιοποίηση • Πληροφορική • 	<ul style="list-style-type: none"> • Ιστορική σημαντικότητα • Αλλαγή - συνέχεια • Ιστορική τομή • Ομοιότητα - διαφορά • Ιστορική οπτική • Χρόνος-χώρος 	<ul style="list-style-type: none"> • Δημιουργία χρονογραμμής και τοποθέτηση σε αυτήν των σημαντικότερων εξελίξεων μετά το τέλος του Β΄ Π.Π. μέχρι σήμερα. Διερεύνηση των λόγων της επιλογής και διασαφήνιση των κριτηρίων σημαντικότητας. • Καταιγισμός ιδεών ως προς τους όρους «σύγχρονη εποχή» και «παγκοσμιοποίηση». Αξιοποίηση των αρχικών ιδεών με συζήτηση, ώστε να προσδιοριστούν ακριβέστερα οι παραπάνω όροι. • Μελέτη ιστορικού παραδείγματος: επεξεργασία οικονομικών δεδομένων (εξαγωγή πρώτων υλών, μεταποίηση, εργασιακή εξάρτηση, εξαγωγές) μιας χώρας του Τρίτου κόσμου και εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικών με την εξάρτηση και την υπανάπτυξη.

	<ul style="list-style-type: none"> ● Να εντοπίσουν και να παρουσιάσουν παράγοντες που κάνουν, στην εποχή μας, την αλληλεπίδραση μεταξύ των λαών εντονότερη παρά ποτέ άλλοτε. 			
Η διαίρεση του κόσμου και ο Ψυχρός Πόλεμος	<ul style="list-style-type: none"> ● Να παρουσιάσουν και να εξηγήσουν τη διαμόρφωση των συνόρων και των σφαιρών επιρροής μετά τη λήξη του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. ● Να ερμηνεύσουν τον Ψυχρό Πόλεμο ως μια περίοδο έντονου ανταγωνισμού μεταξύ των δύο συνασπισμών, να εντοπίσουν τα αίτια και τις συνέπειές του, να προσδιορίσουν και να τοποθετήσουν στο χρόνο και στο χώρο τις σπουδαιότερες κρίσεις της περιόδου αυτής. ● Να επισημάνουν το τέλος της αποικιοκρατίας και να εξηγήσουν την εμφάνιση του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου. ● Να διερευνήσουν και να κατανοήσουν, αφενός, τα αίτια του ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου και, αφετέρου, να παρουσιάσουν τις συνέπειες που είχε στην ελληνική κοινωνία. <p>Να διερευνήσουν και να κατανοήσουν βασικές πτυχές του κυπριακού ζητήματος (1950-1974).</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Βορειοατλαντική συμμαχία (NATO) ● Σύμφωνο Βαρσοβίας ● Ψυχρός πόλεμος ● Διπολισμός ● Υπερδύναμη ● Αντιαποικιακά κινήματα ● Ανοικοδόμηση ● Υφεση ● Εμφύλιος πόλεμος 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ιστορική αιτιότητα ● Αλλαγή - συνέχεια ● Ιστορική οπτική ● Πολυπρισματικότητα ● Ιστορική σημαντικότητα ● Αντικρουόμενες πηγές 	<ul style="list-style-type: none"> ● Μελέτη χαρτών, διαγραμμάτων και πινάκων και διατύπωση συμπερασμάτων για τους μεταπολεμικούς συνασπισμούς και τις διεκδικήσεις τους, τις σφαίρες επιρροής τους και τις αλλαγές των συνόρων. ● Εντοπισμός στον παγκόσμιο χάρτη των χωρών που γίνονται ανεξάρτητες μετά το 1945. ● Διερεύνηση ιστορικών πηγών (π.χ. γελοιογραφιών) με σκοπό τον εντοπισμό και την περιγραφή των σημαντικότερων χαρακτηριστικών του Ψυχρού πολέμου σε ιδεολογικό, γεωπολιτικό, στρατιωτικό, οικονομικό, τεχνολογικό (διάστημα) και αθλητικό επίπεδο. ● Αντιπαραβολή ιστορικών πηγών (π.χ. προσωπικών ημερολογίων ή απομνημονευμάτων), διατύπωση σκέψεων και εξαγωγή συμπερασμάτων για τα αίτια του ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου. ● Μελέτη οπτικών πηγών, αναγνώριση και περιγραφή των συνεπειών, βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων, του Εμφυλίου για την ελληνική κοινωνία. ● Αξιοποίηση προφορικών μαρτυριών σχετικών με τη μεταχείριση των αντιστασιακών (εκτοπισμοί, φυλακίσεις, εκτελέσεις) από τις κυβερνήσεις μετά το τέλος της Κατοχής. Ένταξή τους στο ιστορικό πλαίσιο της εποχής και παρουσίαση των διαφορετικών οπτικών. ● Μελέτη ιστορικών πηγών σχετικών με: α) τις πολιτικές, διπλωματικές αλλά και ένοπλες διεκδικήσεις των Ελληνοκυπρίων για Ένωση κατά την περίοδο της αγγλικής κυριαρχίας στο νησί, β) τις αντιδράσεις που οι διεκδικήσεις αυτές προκάλεσαν εντός και εκτός Κύπρου, γ) τις συμφωνίες που οδήγησαν στην ανεξαρτησία του νησιού (1960), δ) τις διακοινοτικές διαμάχες, ε) τα αίτια και τις συνέπειες της τουρκικής εισβολής το 1974.
Οι αλλαγές στην καθημερινή ή ζωή	<ul style="list-style-type: none"> ● Να κατανοήσουν τη σημασία του baby boom, τη δομή και οργάνωση της πυρηνικής οικογένειας στον Δυτικό κόσμο. ● Να εντοπίσουν τις διαφορές στη 	<ul style="list-style-type: none"> ● Baby boom ● Καταναλωτισμός ● Διαφήμιση ● Απελευθερωτι 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ιστορική αιτιότητα ● Αλλαγή - συνέχεια ● Ιστορική 	<ul style="list-style-type: none"> ● Σύγκριση στατιστικών-δημογραφικών στοιχείων για τη γεννητικότητα και τη θνησιμότητα του πληθυσμού της Ελλάδας, αλλά και για την ηλικία γάμου και το μορφωτικό επίπεδο ανδρών και γυναικών, σε σχέση με τα άλλα κράτη της Βαλκανικής και της Δύσης, κατά την προπολεμική αλλά και τη μεταπολεμική περίοδο. Αναπαράσταση των στοιχείων με

<p>μεταπολεμικά</p>	<p>συγκρότηση και λειτουργία μεταξύ της πυρηνικής, πολύτεκνης και μονογονεϊκής οικογένειας.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Να εντοπίσουν τις αλλαγές που επήλθαν στη μεταπολεμική καθημερινότητα και να αξιολογήσουν την ποιότητά της. ● Να αντιληφθούν την ιστορική σημασία της διασφάλισης του κοινωνικού δικαιώματος της εργασίας (1945-1980) και να είναι σε θέση να εξηγήσουν τις διεργασίες που οδήγησαν σε αυτή την εξέλιξη. ● Να διερευνήσουν τι σημαίνει κράτος πρόνοιας και να το συσχετίσουν με δράσεις κοινωνικής μέριμνας και με τη διαφύλαξη δημοσίων αγαθών, όπως αυτού της δημόσιας υγείας. ● Να αντιληφθούν και να αποτιμήσουν τη σημασία της γυναικείας χειραφέτησης σε επίπεδο προσωπικό, ενδοοικογενειακό και δημόσιου χώρου. ● Να κατανοήσουν τα αίτια και την ιστορική σημασία της μαζικοποίησης και του εκδημοκρατισμού της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. ● Να είναι ικανοί να αναγνωρίζουν τη σημασία της δυναμικής εξάπλωσης του τουρισμού και της καθιέρωσης θερινών διακοπών σε μεγάλα στρώματα του πληθυσμού. 	<p>κά κινήματα</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Φεμινισμός ● Κράτος πρόνοιας ● Μαζική απασχόληση ● Δημόσια υγεία ● Διαφορετικότητα 	<p>οπτική</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Ιστορική σημαντικότητα 	<p>ραβδογράμματα. Συζήτηση για τα πορίσματα της σύγκρισης.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Αναζήτηση φωτογραφιών οικογενειών της προπολεμικής περιόδου και σύγκρισή τους με αντίστοιχες μεταπολεμικές και σημερινές. Συζήτηση για τα πορίσματα που εξάγονται από τη σύγκριση ως προς τη δομή, τις σχέσεις, τη θέση και τους ρόλους των μελών τους. ● Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με θεματικό άξονα την καθημερινότητα του μεταπολεμικού ανθρώπου. Κατασκευή εικονοϊστορίας σχετικά με την καθημερινότητα του μεταπολεμικού ανθρώπου και αιτιολόγησή της κατά ομάδες. Προβληματισμός σχετικά με το πότε μπαίνουν οι οικιακές συσκευές στα σπίτια και πως αυτό αλλάζει τη ζωή της γυναίκας π. χ. η (προ)γιαγιά τους είχε πλυντήριο, ψυγείο κλπ.; ● Μελέτη διαφημίσεων εποχής και εκτίμηση της επίδρασής τους στην καθημερινότητα του μεταπολεμικού ανθρώπου. Σύγκριση με τις σημερινές διαφημίσεις ως προς τα διαφημιζόμενα προϊόντα και τον τρόπο διαφήμισης. Σε ποιους παράγοντες οφείλεται η διαφοροποίησή τους; ● Αναζήτηση εικονιστικού (γελοιογραφικού ή φωτογραφικού) υλικού με θέμα το δικαίωμα στην εργασία. Ανάδειξη της αξίας του έμμεσα, με την καταγραφή των προβλημάτων των ανέργων. ● Ενδεικτική καταγραφή μερικών ευπαθών κοινωνικών ομάδων (π.χ. ΑμεΑ, μακροχρόνια άνεργοι, χρήστες ουσιών, μετανάστες κ.ά.) και συζήτηση για το πώς το κράτος θα μπορούσε να βοηθήσει, ώστε μέσα από τη συζήτηση να αναδυθεί η έννοια και η αξία του κράτους πρόνοιας. ● Αναζήτηση αφισών, π.χ., του ΚΕΕΛΠΝΟ, σχετικών με τον εμβολιασμό. Σχολιασμός μιας λεζάντας, π.χ., “Τα εμβόλια σώζουν ζωές”, και συζήτηση σχετικά με τις εμπειρίες του εμβολιασμού και τη χρησιμότητά του στη δημόσια υγεία ● Συγκέντρωση εικονιστικού υλικού που αφορά το μεταπολεμικό φεμινιστικό κίνημα (αφίσες, γελοιογραφίες, φωτογραφίες) και καταγραφή των διεκδικήσεων που, ρητά ή άρρητα, εκφράζονται στις εικόνες: αυτοδιάθεση, αξιοπρέπεια, ισότητα ευκαιριών και εργασιακών απολαβών, εκλέγειν και εκλέγεσθαι. ● Μελέτη γελοιογραφικού ή φωτογραφικού υλικού για τον οικιακό εξοπλισμό και συζήτηση για τα πρακτικά οφέλη από τη χρήση ηλεκτρικών συσκευών, ιδιαίτερα ως προς την εξοικονόμηση ελεύθερου χρόνου για τις γυναίκες. ● Έρευνα για τα φοιτητικά κινήματα στο Δυτικό κόσμο: πολιτική, κουλτούρα
----------------------------	--	---	--	--

				<p>(ιδίως μουσική), μόδα, ελεύθερος χρόνος, σχέση με τους γονείς και το άλλο φύλο. Συζήτηση και καταγραφή πορισμάτων.</p> <ul style="list-style-type: none"> Αναζήτηση και σχολιασμός διαφημίσεων που αφορούν στον τουρισμό. Διάκριση και διερεύνηση διαφορετικών μορφών τουρισμού, π.χ., θερινού, χειμερινού, εναλλακτικού, “τρίτης ηλικίας” κ.ο.κ. Συσχέτιση του τουρισμού με τον θεσμό των αργιών και των εορτών κάθε είδους. Διερεύνηση της απήχησης του τουρισμού σε διαφορετικά στρώματα του πληθυσμού και συζήτηση για την οικονομική σημασία του.
<p>Η πληροφορική επανάσταση και ο δικτυωμένος κόσμος</p>	<ul style="list-style-type: none"> Να αναγνωρίσουν τα χαρακτηριστικά στοιχεία της πληροφορικής επανάστασης. Να αναδείξουν και να αξιολογήσουν τις συνέπειες της παγκόσμιας δικτύωσης στη ζωή των ανθρώπων. Να αντιληφθούν τις συνέπειες της πληροφορικής επανάστασης στη ζωή των ανθρώπων (εργασία, επικοινωνία, ψυχαγωγία, εκπαίδευση, ιατρική κλπ.). Να αναζητήσουν τα αίτια για την ταχύτατη εξάπλωση των νέων τεχνολογιών, ειδικά στη νέα γενιά. Να προβληματιστούν σχετικά με την επίδραση της τεχνητής νοημοσύνης και του κυβερνοχώρου στη διαμόρφωση μιας εικονικής πραγματικότητας όπου ενδεχομένως δεν θα μπορούν να προστατευτούν τα προσωπικά δεδομένα 	<ul style="list-style-type: none"> Ρομποτική Διαδίκτυο Πληροφορική επανάσταση Τεχνητή νοημοσύνη Εικονική πραγματικότητα Ψηφιακά περιβάλλοντα 	<ul style="list-style-type: none"> Αλλαγή - συνέχεια Ιστορική αιτιότητα Ιστορική οπτική 	<ul style="list-style-type: none"> Συγκέντρωση, παρατήρηση και σχολιασμός εικόνων που αποδίδουν την τεχνολογική εξέλιξη των υπολογιστών. Αγώνας επιχειρηματολογίας ανάμεσα σε μαθητικές ομάδες σχετικά με την αναγκαιότητα του διαδικτύου. Διερεύνηση της αλληλεπίδρασης της πληροφορικής επανάστασης με το διαδίκτυο και την παγκοσμιοποίηση (συμπύκνωση χώρου και χρόνου). Συζήτηση με τους μαθητές και τις μαθήτριες για να κατανοήσουν πώς θα ήταν ο καθημερινός χώρος και χρόνος τους χωρίς τα προϊόντα της πληροφορικής και των σύγχρονων τεχνολογικών μέσων. Προσπάθεια αναπαράστασης μιας καθημερινής δραστηριότητας χωρίς αυτά (π.χ. αναζήτηση πληροφοριών για ένα ταξίδι, ή προσπάθεια διασκέδασης σε μια ελεύθερη ώρα). Αναζήτηση και αξιολόγηση της επίδρασης που ασκεί η πληροφορική στην Τέχνη (3D animation, ηλεκτρονική μουσική κ.ά.).
<p>Υπερεθνικοί θεσμοί και παγκοσμιοποίηση</p>	<ul style="list-style-type: none"> Να εντοπίσουν και να παρουσιάσουν τους κυριότερους υπερεθνικούς θεσμούς του μεταπολεμικού κόσμου. Να αναζητήσουν και να συζητήσουν τους λόγους που οδήγησαν στη δημιουργία τους. Να διερευνήσουν το ρόλο που έπαιξαν ή και παίζουν οι διάφοροι διεθνείς 	<ul style="list-style-type: none"> Αποαποικιοποίηση Παγκοσμιοποίηση Υπερεθνικότητα Ευρωπαϊκή Ένωση 	<ul style="list-style-type: none"> Ιστορική αιτιότητα Ιστορική ενσυναίσθηση Ιστορική σημαντικότητα Χρόνος-χώρος 	<ul style="list-style-type: none"> Καταγραφή των διάφορων υπερεθνικών θεσμών στο μεταπολεμικό κόσμο. Οι μαθητές σημειώνουν ποιους γνωρίζουν και ποιους όχι και ανταλλάσσουν μεταξύ τους πληροφορίες. Μελέτη αποσπασμάτων της Διακήρυξης δικαιωμάτων του ΟΗΕ και της Διακήρυξης δικαιωμάτων του παιδιού. Διερεύνηση της επίδρασης των κειμένων αυτών στη σύγχρονη ζωή. Διερεύνηση της ιδρυτικής διακήρυξης της Ε.Ο.Κ. και διεξαγωγή συζήτησης

	<p>οργανισμοί (ΟΗΕ, UNESCO, ΕΟΚ/ΕΕ, Συμβούλιο της Ευρώπης) στη διαμόρφωση της σύγχρονης πραγματικότητας.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να αναζητήσουν τους κυριότερους σταθμούς της ιστορίας της ευρωπαϊκής ιδέας – ΕΟΚ/ΕΕ/ΟΝΕ. • Να συζητήσουν και να αποτιμήσουν την επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην καθημερινότητα της μεταπολεμικής εποχής. 	<ul style="list-style-type: none"> • Διεθνείς οργανισμοί 	<ul style="list-style-type: none"> • Πολυπρισματικότητα 	<p>ως προς τα κίνητρα ίδρυσης, τις φάσεις εξέλιξης και τις προοπτικές της.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συζήτηση σχετικά με το παρόν της Ε.Ε. σε σχέση με την αρχική της στόχευση. • Συζήτηση με τη μορφή αγώνα επιχειρηματολογίας σχετικά με τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας στην καθημερινότητα. Προτεινόμενο θέμα: οι συνέπειες στην ελληνική καθημερινότητα από την χρήση του κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος, του ευρώ.
<p>Οι σύγχρονες κρίσεις: οικονομική ή ανισότητα, περιβαλλοντικές καταστροφές, πρόσφυγες, πολιτισμικές συγκρούσεις</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν τις κυριότερες μορφές κοινωνικών κρίσεων. • Να προβληματιστούν για την επίδραση του οικολογικού προβλήματος στην ανάπτυξη του οικολογικού κινήματος. • Να διερωτηθούν για τα αίτια της εμφάνισης φαινομένων κοινωνικού ρατσισμού, ειδικά απέναντι στους πρόσφυγες και τους οικονομικούς μετανάστες. • Να συσχετίσουν την κατάρρευση του κράτους πρόνοιας με την επαναφορά λοιμωδών νόσων και επιδημιών. • Να αξιολογήσουν τις συνέπειες των κρίσεων αυτών στη ζωή των ανθρώπων διαφορετικών κρατών, κοινωνικών τάξεων, ηλικιών, φύλων, φυλών, πολιτισμών, ηπειρών. • Να αναζητήσουν και να αναγνωρίσουν αποτυπώσεις των σύγχρονων κρίσεων σε έργα της σύγχρονης Τέχνης (λογοτεχνίας, γλυπτικής, ζωγραφικής, κινηματογράφου, θεάτρου, χορού κ.ά.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Πετρελαϊκή κρίση • ΟΠΕΚ • Πόλεμος του Κόλπου • Κράτος Πρόνοιας 	<ul style="list-style-type: none"> • Αλλαγή - συνέχεια • Ιστορική αιτιότητα • Ιστορική σημαντικότητα 	<ul style="list-style-type: none"> • Συζήτηση για την πορεία του οικολογικού προβλήματος σε συνδυασμό με την κλιματική αλλαγή καθώς και τη σχέση του με σημαντικά ιστορικά γεγονότα, όπως η ρίψη της ατομικής βόμβας, το πυρηνικό ατύχημα στο Τσέρνομπιλ, το ατύχημα στη Φουκουσίμα κ.λπ. • Αναζήτηση πληροφοριών σχετικά με την ιστορία των λαών της Μέσης Ανατολής και αναζήτηση των αιτίων της σημερινής τους κατάστασης. • Μελέτη στατιστικών δεδομένων σχετικών με δείκτες που αφορούν την υγεία ενός πληθυσμού πριν και μετά την κατάρρευση του κράτους πρόνοιας. • Συσχέτιση πολεμικών συγκρούσεων και μεταναστευτικών ροών (π.χ. Αφγανιστάν, Συρία, Ιράκ): οι μαθητές/τριες συλλέγουν προφορικές μαρτυρίες από προσφυγόπουλα. • Αναζήτηση πληροφοριών για την ιστορία των λαών της Λατινικής Αμερικής στο μεταπολεμικό κόσμο. Καταγραφή των ιστορικών γεγονότων που έλαβαν χώρα σε μία από τις κυριότερες χώρες της ηπείρου αυτής (π.χ. Κούβα, Αργεντινή, Βραζιλία, Χιλή, Κολομβία, Βενεζουέλα, Μεξικό) και συζήτηση για τους παράγοντες που συνέβαλαν στη διαμόρφωση των γεγονότων αυτών (π.χ. δικτατορίες, εξωτερικές επεμβάσεις, λαϊκές εξεγέρσεις). • Αναζήτηση πληροφοριών για την ιστορία των λαών της Αφρικής στο μεταπολεμικό κόσμο. Μελέτη περίπτωσης ενός λαού που έχει ζήσει για μεγάλη χρονική περίοδο -δεκαετίες, ίσως και εκατονταετίες- σε καθεστώς αποικιοκρατίας (π.χ. Κογκό, Νότια Αφρική). Συζήτηση σχετικά με το κατά πόσον αυτό συνεπάγεται αρνητικές ή θετικές επιπτώσεις. • Ακρόαση μουσικής από χώρες της Μέσης Ανατολής, της Ασίας, της Αφρικής

				και της Λατινικής Αμερικής και αναζήτηση πιθανών αλληλεπιδράσεων με ευρωπαϊκούς και ελληνικούς ρυθμούς και τάσεις. Προσπάθεια να αναπαραχθεί στην τάξη κάποιος αντίστοιχος ρυθμός ή χορευτική κίνηση.
--	--	--	--	---

Θεματικοί φάκελοι Στ' Δημοτικού:

Προτεινόμενος θεματικός φάκελος:

Τα παιδιά στη δουλειά και στο σχολείο. Η παιδική εργασία στην Ελλάδα και στην Ευρώπη. Τα παιδιά στην αγροτική οικονομία, στη βιομηχανία (σιδηροδρομικοί σταθμοί, ανθρακωρυχεία, κλωστοϋφαντουργία) και στις υπηρεσίες. Η μαθητική ζωή.

Ο εν λόγω θεματικός φάκελος συνδέεται με διάφορα σημεία του προγράμματος σπουδών της ίδιας τάξης, προπάντων με όσα αφορούν την παιδική εργασία, τις συνέπειες της Βιομηχανικής Επανάστασης, τον ρόλο της εθνικής εκπαίδευσης σε Ευρώπη και Ελλάδα, τις διαδικασίες εκδημοκρατισμού και παγκοσμιοποίησης στον εκπαιδευτικό τομέα και, βέβαια, τα ανθρώπινα δικαιώματα και, ειδικότερα, τα δικαιώματα του παιδιού. Η επιλογή του θέματος, η αξιοποίηση ποιοτικού πολυτροπικού διδακτικού υλικού, οργανωμένου σε φύλλα εργασίας, και οι σχετικές με αυτό εναλλακτικές μεθοδολογικές προτάσεις αποσκοπούν στην κινητοποίηση του ενδιαφέροντος εκπαιδευομένων και εκπαιδευτικών και στην υλοποίηση σύγχρονων προσεγγίσεων της επιστήμης της Ιστορίας και της διδακτικής της.

Άλλοι υποχρεωτικοί φάκελοι:

1) Οι άνθρωποι της Επανάστασης και οι άνθρωποι στην Επανάσταση.

«Επώνυμοι» και «ανώνυμοι» πρωταγωνιστές της Ελληνικής Επανάστασης. Η καθημερινή ζωή των επαναστατημένων. Συνήθειες και πρακτικές.

Το θέμα αυτό συνδέεται με το κεφάλαιο «Η Επανάσταση του 1821» και επιδιώκει τη διερεύνηση του ρόλου, των αξιών, των αντιδράσεων, των συνηθειών και πρακτικών, καθώς και των διλημάτων που αντιμετώπισαν συγκεκριμένα πρόσωπα ή κοινωνικές ομάδες, όταν ενεπλάκησαν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο σε αυτή. Για την ανάπτυξή του ενδείκνυνται οι προσεγγίσεις της Μικροϊστορίας και της Ιστορίας της Καθημερινής Ζωής, ενώ σχετικό εκπαιδευτικό υλικό μπορεί να αντληθεί από ιστορικές πηγές, όπως ιστορικές βιογραφίες, ζωγραφικούς πίνακες, εκθέματα μουσείων κ.ά.

2) Από νοικοκυραίοι ... πρόσφυγες.

Το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Οι προσφυγικές πόλεις και συνοικισμοί στην Ελλάδα. Οι συνήθειες και ο πολιτισμός των προσφύγων.

Το θέμα αυτό συνδέεται με τη διδακτική ενότητα «1922 και πρόσφυγες» και επιδιώκει τη διερεύνηση των κοινωνικών, δημογραφικών και πολιτισμικών συνεπειών της Μικρασιατικής Καταστροφής, τη διερεύνηση των προβλημάτων που συνδέονται με τη δύσκολη διαδικασία ενσωμάτωσης των προσφύγων στην ελλαδική κοινωνία. Για την ανάπτυξη του προσφέρονται οι μέθοδοι της Προφορικής και της Τοπικής Ιστορίας, ενώ εκπαιδευτικό υλικό μπορεί να αντληθεί από μαρτυρίες και συνεντεύξεις προσφύγων, από κινηματογραφικές ταινίες ή ντοκιμαντέρ με στιγμιότυπα από τη ζωή σε προσφυγούπολεις, από τραγούδια για τους πρόσφυγες, από λογοτεχνικά κείμενα που αφορούν στη ζωή πριν και μετά τον ξεριζωμό κ.ά.

Άλλοι επιλεγόμενοι φάκελοι:

3) Στα χαρακώματα και στα μετόπισθεν: Άνθρωποι και πόλεμος στον 20^ο αιώνα.

Οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι και η ζωή των στρατιωτών και των αμάχων. Βομβαρδισμοί και πείνα. Αντίσταση και αντίποινα. Το Ολοκαύτωμα των Εβραίων. Χιροσίμα – Ναγκασάκι.

Το θέμα αυτό προσφέρεται για την ανάπτυξη των ειρηνιστικών-αντιπολεμικών αξιών μέσα από την κατάδειξη των ολέθριων συνεπειών που είχαν για όλους τους εμπλεκόμενους οι καταστροφικές συρράξεις του Σύντομου Αιώνα των Άκρων (1914-1989). Για την ανάπτυξη του θέματος προσφέρεται η αξιοποίηση λογοτεχνικών κειμένων, προσεκτικά επιλεγμένου εικονιστικού και κινηματογραφικού υλικού, έργων τέχνης για την αποφυγή της άμεσης προβολής ωμοτήτων, αλλά και αποσπασμάτων από τις μεταπολεμικές διακηρύξεις του ΟΗΕ που αναφέρονται στα ανθρώπινα δικαιώματα.

4) «Φεύγω με πίκρα στα ξένα»: Μετανάστευση από και προς την Ελλάδα.

Οι Έλληνες μεταναστεύουν στο εξωτερικό (τέλη 19^{ου} αιώνα, δεκαετία του '60). Οι Έλληνες της διασποράς. Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής μεταναστών (1990 και εξής).

Το θέμα προσφέρεται για την ανάδειξη της παγκόσμιας διάστασης των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων, της διασύνδεσης εσωτερικών και εξωτερικών ζητημάτων, των ποικίλων προβλημάτων, σε επίπεδο αξιών και πρακτικών, που συνδέονται με τη διαχείριση της ετερότητας. Με άξονα την ιστορία της Ελλάδας ως χώρας αποστολής, αλλά και υποδοχής μεταναστών, πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό μπορεί να αντληθεί από γελοιογραφίες στον τύπο της εποχής, στατιστικά στοιχεία, λογοτεχνικά κείμενα, τραγούδια για την ξενιτιά, ντοκιμαντέρ κ.ά.

5) Μουσική και μουσικές στην Ελλάδα του 20^{ου} αιώνα.

Η δημοτική παράδοση, οι ευρωπαϊκές επιδράσεις και οι μουσικές της Ανατολής. Ρεμπέτικο και Λαϊκό. Οι μεγάλοι συνθέτες. Οι νέες μουσικές κουλτούρες από τη δεκαετία του '60 και εξής.

Δεν χρειάζεται να είναι κανείς μουσικός για να διερευνήσει την ιστορία και την απήχηση της μουσικής. Το θέμα αναμένεται να προσελκύσει το ενδιαφέρον των παιδιών, ιδιαίτερα εφόσον συμπεριλάβει προσφιλή τους ακούσματα. Η ιστορία της μουσικής προσφέρεται, κατεξοχήν, για την ανάδειξη της διαχρονικής και παγκόσμιας διάστασης του ανθρώπινου πολιτισμού: μουσική χωρίς σύνορα, «το αλάτι της γης», μουσική που ενώνει, μουσική άλλοτε και τώρα. Οπωσδήποτε, χρειάζεται προσοχή έτσι ώστε η προσέγγιση να μην περιοριστεί στην παράθεση μουσικών συνθέσεων, αλλά, με αφορμή αυτές, να προχωρήσει στην ανάδειξη του ιστορικού πλαισίου τους.

6) Ένας νέος κόσμος αναδύεται: αποικιοκρατία και Τρίτος Κόσμος.

Μητροπόλεις και αποικίες στην Ασία και Αφρική τον 19^ο και 20^ο αιώνα. Τα αντιαποικιακά κινήματα πριν και μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Το τέλος της αποικιοκρατίας και η ανάδυση του Τρίτου Κόσμου: πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα.

Το θέμα συνδέεται με την διδακτική ενότητα «Αποικιοκρατία 1870-1914», αλλά όχι μόνο, δεδομένου ότι η εξάπλωση της Ευρώπης άρχισε αιώνες πριν, ενώ οι αποικιοκρατικές πρακτικές, συνδεδεμένες με την ιδεολογία του ρατσισμού, απασχόλησαν ολόκληρα στο παρελθόν, και απασχολούν την ανθρωπότητα μέχρι σήμερα. Το θέμα προσφέρεται για τη διερεύνηση, προπάντων, των αντιλήψεων περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων – πώς εξελίχτηκαν ιστορικά, καθώς και για τη διερεύνηση των διεθνών πολιτικών και οικονομικών σχέσεων. Ως διδακτικό υλικό προσφέρεται η αξιοποίηση ιστορικών χαρτών για τη δημιουργία εποπτείας, κειμένων-αποσπασμάτων της παγκόσμιας λογοτεχνίας, φωτογραφιών, ντοκιμαντέρ και αποσπασμάτων κινηματογραφικών ταινιών.

7) Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα: Η ιστορία είμαστε εμείς.

Οι παγκόσμιες αλλαγές τα τελευταία 30 χρόνια. Η διεύρυνση των οικονομικών ανισοτήτων. Οι επιπτώσεις στο περιβάλλον - οικολογικά κινήματα. Η έκρηξη της πληροφορίας και της τεχνολογίας.

Το θέμα, κατεξοχήν σύγχρονης ιστορίας, αποβλέπει στη διερεύνηση σημαντικών αλλαγών ή προβλημάτων που διέπουν τις συνθήκες ζωής της ανθρωπότητας κατά την τελευταία γενιά. Τέτοιες αλλαγές ή προβλήματα είναι η Επανάσταση της Πληροφορικής, η συνακόλουθη επίταση της παγκοσμιοποίησης, το χωρίς σύνορα οικολογικό πρόβλημα, οι κοινωνικοοικονομικές ανισότητες, η διεθνής τρομοκρατία κ.ά. Η διερεύνηση, κινούμενη από το τοπικό στο παγκόσμιο και αντίστροφα (local-global), μπορεί να αναδείξει την σημαντικότητα της διεθνούς ειρήνης και συνεργασίας, της βιώσιμης ανάπτυξης και της άμβλυνσης των ακροτήτων μεταξύ πλούτου και φτώχειας. Διδακτικό υλικό μπορεί να αντληθεί από επιστημονικές μελέτες, δημοσιογραφικά άρθρα, ντοκιμαντέρ κ.ά.